

نوادر لغات و اصطلاحات نفثه‌المصدر در میانه تأثیر و تأثر

زهرا اکبرپور بقایی، زهره نورائی نیا*، مریم یوزباشی، خدیجه بهرامی رهنما
گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی(ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

سال نوزدهم، شماره هشتم، آبان ۱۴۰۵، شماره پی در پی ۱۲۶، صص ۲۸-۱
<https://irandoi.ir/doi/10.irandoi.2002/bahareadab.2026.19.8268>

نشریه علمی سبک شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب سابق)

چکیده:

زمینه و هدف: توجه به سیر تاریخی کلمات در متون و آثار ادبی، به عنوان بخشی از میراث ارزشمند فرهنگی و ملی ما، در شناخت تحول زبان فارسی و پیوند میان متون کهن اهمیت ویژه‌ای دارد. از این رو، بررسی تاریخی واژه‌ها و اصطلاحات متون ادبی ضرورتی انکارناپذیر است. پژوهش پیش‌رو با هدف تبیین جایگاه نفثه‌المصدر، از آثار برگزیده نثر فنی در قرن هفتم هجری قمری، در سیر تاریخی نثر کهن فارسی و بررسی میزان تأثیرپذیری آن از متون پیشین و تأثیرگذاری آن بر آثار پس از خود انجام شده است.

روشها: این پژوهش با رویکرد تاریخی-تحلیلی و بر پایه پیکره رایانه‌ای گروه فرهنگ‌نویسی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، همراه با مطالعه منابع منتخب انجام شده است. در این پژوهش، پس از معرفی اجمالی نفثه‌المصدر و مؤلف آن، لغات، اصطلاحات، ترکیبات و تعبیرات خاص استخراج و با بهره‌گیری از شواهد منتخب نفثه‌المصدر و نمونه‌های متناظر در منابع پیشین و پسین، سیر تاریخی، میزان اثرپذیری و تأثیرگذاری و جایگاه این عناصر زبانی در متون فارسی بیان شده است.

یافته‌ها: بررسی‌ها نشان می‌دهد که بخشی از واژه‌ها، اصطلاحات و ترکیبات نفثه‌المصدر برگرفته از متون پیش از شهاب‌الدین محمد خرندزی زیدری نسوی مؤلف نفثه‌المصدر است و در مقابل، شماری از همین عناصر زبانی در آثار نویسندگان پس از او مورد توجه، اقتباس و تکرار قرار گرفته‌اند. افزون‌براین، نسوی در این اثر از برخی لغات و اصطلاحات کم‌کاربرد یا منحصربه‌فرد بهره برده است که براساس منابع بررسی‌شده، در متن دیگری به کار نرفته‌اند.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد نفثه‌المصدر حلقه‌ای مهم در انتقال و استمرار واژه‌ها و تعبیرات میان متون فارسی است و جایگاهی شاخص در سیر تاریخی زبان و نثر فارسی دارد. این اثر، ضمن بهره‌گیری از میراث زبانی پیشینیان، در انتقال بخشی از ظرفیتهای واژگانی و اصطلاحی به آثار پس از خود نیز نقش مؤثری ایفا کرده و از این رو، یکی از منابع ارزشمند برای بررسی تحول تاریخی واژه‌ها و اصطلاحات زبان فارسی به شمار می‌آید.

تاریخ دریافت: ۱۸ فروردین ۱۴۰۵
تاریخ داوری: ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۵
تاریخ اصلاح: ۰۵ خرداد ۱۴۰۵
تاریخ پذیرش: ۱۹ تیر ۱۴۰۵

کلمات کلیدی:

نفثه‌المصدر، نثر فنی، لغات و ترکیبات،
بررسی تطبیقی، سیر تاریخی.

* نویسنده مسئول:

z.noorae@iaui.ac.ir ✉

☎ (+۹۸ ۲۱)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Lexical and phrasal rarities of Nafsat al-Masdour and its impacts and impression from other sources

Z. Akbarpour Baghaei, Z. Nooraenia*, M. Youzbashi, Kh. Bahrami Rahnama

Department of Persian Language and Literature, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 07 April 2026

Reviewed: 10 May 2026

Revised: 26 May 2026

Accepted: 10 July 2026

KEYWORDS

Nafsat al-Masdour, terms and expressions, comparative analysis, historical course.

*Corresponding Author

✉ z.nooraie@iaui.ac.ir

☎ (+98)

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Attention to the historical development of words in literary texts and works, as an essential part of Iran's valuable cultural and national heritage, plays a significant role in understanding the evolution of the Persian language and the intertextual relationships among classical texts. Accordingly, the historical study of lexical items and expressions constitutes an essential area of linguistic and literary research. The present study aims to determine the position of Nafsat al-Masdour, one of the distinguished masterpieces of ornate Persian prose composed in the seventh century AH, within the historical development of classical Persian prose, while examining the extent of its indebtedness to earlier texts and its influence on subsequent works.

METHODOLOGY: This study adopts a historical-analytical approach based on the computerized corpus developed by the Lexicography Department of the Academy of Persian Language and Literature, complemented by an examination of selected sources. After providing a brief introduction to Nafsat al-Masdour and its author, the study extracts distinctive lexical items, expressions, compounds, and idiomatic constructions. Drawing on selected evidence from Nafsat al-Masdour and corresponding examples found in earlier and later texts, it investigates their historical development, the extent of textual influence and reception, and their position within the lexical tradition of Persian literature.

FINDINGS: The findings indicate that a considerable number of the lexical items, technical terms, and compound expressions employed in Nafsat al-Masdour were derived from texts that predate its author, Shihab al-Din Muhammad Kharandizi Zaydari Nasawi. Conversely, many of these linguistic features were subsequently adopted, repeated, and further developed by later authors. Moreover, Nasawi employed a number of rare or unique lexical items and expressions that, according to the sources examined in this study, have not been attested in any other extant Persian text.

CONCLUSION: The findings demonstrate that Nafsat al-Masdour constitutes a significant link in the transmission and continuity of Persian vocabulary and idiomatic expressions across successive literary periods and occupies a distinguished position in the historical development of Persian prose. While preserving the linguistic heritage of earlier authors, the work also played a substantial role in transmitting lexical and phraseological features to later texts. Consequently, Nafsat al-Masdour should be regarded as an important source for investigating the historical development of Persian vocabulary and phraseology.

<https://irandoi.ir/doi/10.irandoi.2002/bahareadab.2026.19.8268>

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 103	 0	 2

مقدمه

بيان مسئله

نفثة المصذور از برجسته ترين آثار نثر فتي فارسي است كه افزون بر ارزش تاريخي و ادبي، از منظر واژگاني نيز جايگاهي ويژه در تاريخ زبان فارسي دارد. با وجود پژوهشهاي متعدد درباره ويژگيهاي تاريخي، ادبي و سبكي اين اثر، مناسبات واژگاني آن با متون پيش و پس از خود كمتر به صورت نظام مند و مبتني بر شواهد پيكره اي بررسي شده است. از اين رو، هنوز روشن نيست كه واژه ها، تركيبات و تعبيرات كم بسامد و شاذ اين اثر تا چه اندازه از متون پيشين تاثير پذيرفته اند، چه ميزان در آثار پس از نسوي استمرار يافته اند و كداميك تنها در اين متن يا در شمار اندكي از متون فارسي به كار رفته اند. پژوهش حاضر دربي آن است كه با رديابي اين واحدهاي واژگاني در متون پيش و پس از نفثة المصذور، جايگاه اين اثر را در انتقال، تداوم يا گسست بخشي از سنت واژگاني زبان فارسي تبين كند.

ضرورت و اهميت پژوهش

اهميت اين پژوهش از آن جهت است كه با تكيه بر شواهد پيكره اي و تحليل تطبيقي، بررسي دقيقي از سير تاريخي واژه ها و تركيبات كم بسامد نفثة المصذور ارائه ميدهد. اين بررسي افزون بر شناسايي منابع تاثير گذار بر نسوي و متون تاثير پذير از او، به شناخت دقيقتر چگونگي رواج، استمرار يا فراموشي بخشي از واژه هاي فارسي كمك ميكند. از اين رو، يافته هاي پژوهش ميتواند در مطالعات تاريخ زبان فارسي، واژه شناسي تاريخي، سبك شناسي و بررسي مناسبات بينامنتي متون فارسي مفيد باشد و زمينه اي براي پژوهشهاي بعدي در زمينه مطالعات پيكره محور فراهم كند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش توصيفي - تحليلي و با رويكردي تاريخي انجام شده است. داده هاي پژوهش از طريق استخراج واژه ها، تركيبات و تعبيرات كم بسامد و شاذ نفثة المصذور گردآوري و سپس با بهره گيري از پيكره رايانه اي گروه فرهنگ نويسي فرهنگستان زبان و ادب فارسي و نيز بررسي مستقيم منابع منتخب، پيشينه و تداوم کاربرد آنها در متون پيش و پس از نفثة المصذور رديابي شده است. گزينش داده ها بر پايه كم بسامد يا نادر بودن آنها در متون فارسي و سنجش بسامد نيز بر اساس داده هاي همين پيكره انجام شده است. در پايان، يافته ها با تحليل شواهد و ارائه نمودارهاي آماري منابع تاثير گذار و تاثير پذير تبين شده اند.

پيشينه پژوهش

درباره نفثة المصذور مقاله هاي متعدد نوشته شده و از سبك، مضمون و محتوا، و ارزشهاي آن بسيار سخن رفته است، اما آنچه اين نوشته را نسبت به مقاله هاي ديگر متمايز ميكند، به دست دادن سير تاريخي لغات و اصطلاحات نادر، كم بسامد و شاذ مربوط به منابع پيشين و نيز متون پس از نفثة المصذور است. اين اثر كه در بستر فروپاشي فرهنگي ايران بر اثر حمله مغول نگاشته شده است، نه تنها از منظر تاريخي، بلكه از منظر ادبي و زباني نيز اهميت بالايي دارد. با اين وجود اغلب در جايگاه يك منبع تاريخي مطالعه شده و تاكنون مطالعاتي نظام مند درباره چگونگي تاثير پذيري و تاثير گذاري واژه هاي اين متن از ديگر متون صورت نگرفته يا كمتر مورد توجه قرار گرفته است. «نگاهي انتقادي بر نفثة المصذور از منظر تحليل گفتمان نورمن فركلاف»، نوشته پريسا نصيري و يحيي طالبيان (۱۴۰۱)؛ «بررسي درون مايه هاي اخلاقي در نفثة المصذور زيدري نسوي»، تاليف وحيد اميري ياسي كند و حكيمه صباي (۱۳۹۴)؛ «نگاهي مجمل با ديدى ساختار گرايانه بر نفثة المصذور زيدري»، نوشته

ابوالفضل غنی‌زاده (۱۳۹۸)؛ نمونه‌هایی از مقاله‌های منتشرشده در زمینه مطالعات و تحقیقات مرتبط با *نفتة‌المصدر* است.

معرفی *نفتة‌المصدر*

نفتة‌المصدر اثر شهاب‌الدین محمد بن احمد بن علی بن محمد خرنیزی زیدری نسوی (فوت: ۶۴۷ق)، منشی جلال‌الدین منکبرنی (حک: ۶۱۷-۶۲۸) آخرین سلطان سلسله خوارزمشاهیان است، که در سال ۶۳۲ ق در قالب نثر فنی، تألیف شده است. این کتاب از برجسته‌ترین و مهمترین کتب تاریخ و ادبیات فارسی است. نثری بسیار منشیانه و فصیح دارد (صفا، ۲۵۳۵ش.ش، ج ۳: ۱۱۸۱) و از شاهکارهای نثر مصنوع و فنی به شمار می‌رود. موضوع کتاب شرح رویدادهای نیمه شوال سال ۶۲۸ هجری و درحقیقت توصیف مصائب و مشکلاتی است که در اواخر سلطنت سلطان جلال‌الدین خوارزمشاه برای او و نویسنده پیش آمده است (نسوی ۱۳۴۴، ص ۲۸۲؛ شمیسا، ۱۳۷۸، ص ۱۴۲). زیدری با آراستن سخن به صنایع و تکلفات لفظی و معنوی و به‌کارگیری شگردهای زبانی خاص هدف اصلی خود را در اثر ادبی و تاریخی حاضر، که منعکس‌کننده وقایع بسیار جانکاه و کشنده حمله مغول است، شرح داده است.

معرفی مؤلف

شهاب‌الدین محمد زیدری نسوی از نویسندگان معروف و از منشیان برجسته نیمه اول قرن هفتم هجری است. او در سال ۶۲۲ هجری از سوی سلطان جلال‌الدین خوارزمشاه به عنوان صاحب دیوان کتابت انشا انتخاب می‌شود و تا زمان شکست و قتل پادشاه، از جمله رجال بزرگ و بانفوذ دستگاه و از مشاوران او بوده است (نسوی، همان، ص ۱۴۰؛ صفا، همان، ص ۱۱۷۹-۱۱۸۰). خلاقیت ادبی نویسنده، به کار بردن لغات و تعبیرات خاص و اهمیت و ارزش والای این اثر سبب شده که آثار بسیاری از آن متأثر شوند. همینطور تسلط بسیار زیاد او بر زبان عربی و فارسی (صفا، همان، ص ۱۱۸۱) اثر ارزشمند *نفتة‌المصدر* را مرجعی مهم برای واژه‌های زبان فارسی و عربی و مأخذی معتبر برای نشان دادن لغات فارسی و عربی متداول در زمان او به شمار آورده است.

واژه‌ها، ترکیبات، تعبیرات و اصطلاحات

در آغاز، واژه‌ها، اصطلاحات، ترکیبات و تعبیرات خاص برگزیده از *نفتة‌المصدر* همراه با آوانگاری، معنا و شاهد متنی ارائه شده است. همانگونه که پیشتر اشاره شد، گزینش این داده‌ها بر پایه کم‌کاربرد بودن آنها در پیکره زبانی مورد استفاده در گروه فرهنگ‌نویسی فرهنگستان زبان و ادب فارسی انجام گرفته است. افزون‌براین، در ادامه شواهدی از متون پیشین و پسین *نفتة‌المصدر* با اتکا به پیکره زبانی یادشده ارائه شده است تا امکان مقایسه و تحلیل تطبیقی دقیق‌تری فراهم شود.

– **آساد/ âsâd** جمع اسد: آن گوران خرطبع را گور سوی مریض آساد میدواند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۳۳).

ق ۷. (جعفری رغدی، ۱۹۷۵م، ج ۱: ۷۷) || ق ۸. سلطانان قراختای خسروانی بودند... حامیان حومه آریحیت و راعیان رمة رعیت و آساد غیاض مردی (منشی کرمانی، ۱۳۲۸، ص ۲۲) || جمعی از عساكر سلطان ... آساد آجام حراب ... بودند (استرآبادی، ۱۹۲۸م، ص ۳۲۰) || ق ۱۴. چنانکه عادت آساد بینی از اشبال (فراهانی، ۱۳۸۴، ج ۲: ۲۸۱).

– **احناء/ ahnâ** جمع خنو و جنو به معنی «جانب و گوشه».

احناء ضلوع/ خمیدگیهای استخوان پهلوی؛ کنایه از باطن و درون: از آنچه احناء ضلوع بر او منطوی است (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۴).

- ق ۶. در انحاى سینه و احنای ضلوع جای گرفته است (بغدادی، ۱۳۱۵، ص ۲۷۹). نیز ← ص ۱۹۸، ص ۳۱۲. به صورت «احناى ضمير»: ق ۶. (بغدادی، ۱۳۱۵، ص ۲۷۹). نیز ← ص ۱۵۳، ص ۲۱۴) و «احناى سینه»: ق ۷. (رواینى، ۱۳۳۵ ش.ش، ج ۱: ۲۷۳) || (عوفى، ۱۳۳۵، ج ۱: ۱۳۸) || (جوينى، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۹۶).
- **ازرار / azrâr** جمع زر؛ دکمه‌های لباس: نصارى برد بر سنت حواریان گازرى مىکردند، دست صبا آنجا از حلّ ازرار هنوز دور (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۱۰۱).
- ق ۸. به انامل فطنت ازرار ازورار از راز زار اوزار او بگشاد (شیرازى، ۱۳۳۸، ج ۱: ۱۰۳). نیز ← ج ۲، ص ۲۲۰.
- **اطلاب / atlâb** جمع طَلَب؛ گروه‌های سواران جنگجو: پنجاه طلب از اطلاب ملاعین تاتار... بر قصد لشکر، بر حدود ارمن گذشتند (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۳۲).
- ق ۷. سلطان... دید که اطلاب تاتار دریی وی است (نسوى، ۱۳۴۴، ص ۲۷۶).
- **اعباء / a'bâ'** فشار و سنگینی چیزی:
- اعباء محنت / فشار و سنگینی رنج:** جان به جان آمده را که اعباء محنت گرانبار کرده است (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۵).
- به صورت «اعباء مشاق»: ق ۶. (بغدادی، ۱۳۱۵، ص ۳۴۱)؛ ق ۷. (تنوخى، ۱۳۶۳، ج ۱: ۸۵)؛ ق ۸. (استرآبادى، ۱۹۲۸ م، ۲۲۹)؛ و «اعباء مشقت»: ق ۶. (ظهیری سمرقندی، ۱۳۶۲، ص ۵۱؛ ظهیری سمرقندی، ۱۳۴۹، ص ۸۴ و ۸۵).
- **بواتر / bavâter** جمع باتر. شمشیرها: به استعراض جیوش ... و تحدید بواتر مشغول بایستی بود (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۱۸).
- ق ۷. وی... بر ملازمت مغافر و بواتر میگذرانید (جرفادقانی، ۱۳۴۵، ص ۴۸۸) || ق ۸. لشکر ... به ضرب سیوف بواتر و رماح عواسل او را منهزم گردانیدند (استرآبادى، ۱۹۲۸ م، ص ۳۲۴) || ق ۱۲. بهادران جنگجو... از تواتر بواتر و نواتر، نوایر نواء برمیافروختند (استرآبادى، ۱۳۴۱، ص ۴۴۱). نیز ← ص ۴۱۴.
- **پراننده / parârande** غون و نگاه‌داری باری، عزّوْغلا، که پراننده هر بی‌پروبال ... است. (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۱۴).
- ق ۶. بدبخت را نعمت از مولی عزوجل بُراننده است و محنت از در مولی تعالی پراننده (قلانسی نسفی، ۱۳۸۵، ص ۱۴۹) || ق ۷. بطّارد: پراننده (فرهنگنامه قرآنی، ۱۳۷۷، ج ۳: ۹۵۸).
- **تزجیه / tazjiye**
- تزجیه وقت (اوقات)** گذراندن، سپری کردن زمان: در مناکحت شغل استیفا کُفات، کفایت اعتبار کردن واجب بود تزجیه وقت را (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۷۸).
- ق ۷. به تزجیه اوقات انتظار فرصتی میکرد (نسوى، ۱۳۴۴، ص ۱۹) || ق ۸. تزجیه وقت را تعللی مینمود (استرآبادى، ۱۹۲۸ م، ص ۱۷۵). نیز ← ص ۴۴۰.
- **تغاییر / taqâyir** تغییرات: خیر و شرّی که از تغاییر زمان دیده‌ای (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۹). نیز ← ص ۶۸ و ص ۱۲۲.
- ق ۶. در جواهر طبایع اربعه حرکات متفاوت و تغاییر مختلف لازم می‌آید (ظهیری سمرقندی، ۱۳۴۹، ص ۳۴۱)؛ || ق ۷. تصاریف ایام و تغاییر شهر و اعوام بر ایشان ابقا نکرد (جرفادقانی، ۱۳۴۵، ص ۸). نیز ← ص ۳۹۴.
- **تیزپری / tizpari** عقاب با همه تیزپری خویش همه بر دامن آن پرواز کند (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۹).

ق ۷. طایر عزم تو از تیزپری (اسفرنگی، ۱۳۵۷، ص ۴۹۳) || ق ۱۰. او مرغی بزرگ تیزپر گردن‌دراز است، و از تیزپری او نقل کرده‌اند (حسینی طبسی، ۱۳۹۲، ص ۲۰۰) || ق ۱۳. وهم و اندیشه را با همه تیزپری طیران بر آن مسالک مقدور نبود (میرزا عبدالکریم: موسوی اصفهانی، ۱۳۶۳، ص ۲۸۰)

– **تیزرکاب / tizrekâb** بدین قلّه که میبینی، تیزرکابانند که در چابکی موی از سر میرایند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۰۷).

ق ۶. عزم سبک‌خیز تو چه تیزرکاب است (اصفهانی، ۱۳۲۰، ص ۵۴). نیز ← ص ۲۸۵ || ق ۹. چابک‌عنان تیزرکاب آن سوار دهر (خوسفی، ۱۳۶۶، ص ۵۵۶).

– **چیچاپ / čapčâp** (اسم صوت)؛ چلپ‌چلپ: قلقل جام می و چیچاپ بوس و چش‌چش قلیه و فشفش شلواربند گزیده (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۴۰).

ق ۱۳. از استماع صدای... چیچاپ بوس دلبران... ملک بر فلک، به... راحت و سرور و بشاشت اهل زمین کنند اقزار (آصف، ۱۳۴۸، ص ۱۹۴).

– **چش‌چش / češčeš** (اسم صوت): قلقل جام می و چیچاپ بوس و چش‌چش قلیه و فشفش شلواربند گزیده (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۴۰).

ق ۱۱. جوجو و هی‌هی و چش‌چش‌گفتی و عذاب کشیدی تا بمردی (قرشی خلخالی، ۱۳۷۰، ص ۴۴). در شاهد قرشی خلخالی با آوای چش‌چش و در معنای دیگری به کار رفته است. همینطور در پیکره یادشده همراه با همکرد «کردن» نیز به کار رفته است.

– **حممه / hamhame** فریاد و بانگ کردن چهارپایان: دروقت عطعطة کفاح و حممه جیاد... قلقل جام می ... گزیده (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۴۰).

ق ۶. حممه مراکب و دمدمه مراکب غازیان بشنیدم (محمودی بلخی، ۱۳۶۵، ص ۴۰) || ق ۷. حممه مراکب در جمجمه کوهسار افکنده (ورائینی، ۱۳۵۳، ش. ج ۱: ۷۳) || ق ۹. حممه جیاد و ولوله اجناد استماع کردند (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۴: ۶۳۱). نیز ← ص ۷۸۰. || ق ۱۳. حممه اسبان و هممه مردان بشنیدند (لسان‌الملک سپهر، ۱۳۷۷، ج ۱: ۱۸۸).

همراه با همکرد «کردن» نیز در پیکره به کار رفته است.

– **حناجر / hanâjer** جمع حنجره؛ حنجره‌ها: حناجر با حناجر الف گرفته (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۲).

ق 6. عقبان حناجر در آشیان حناجر قرار گرفت (ظهیری سمرقندی، ۱۳۴۹، ص 402) || ق 7. حناجر جز با حناجر مضاربت نمیکرد (جرفادقانی، ۱۳۴۵، ص 313) || ق 8. حناجر با حناجر مضاربت نمیکرد (همدانی، ۱۳۳۸، ص 122) || از صدمه حناجر غزاه بر حناجر غوازه و مفاصل انجاد بر مفاصل آن اوغاد و لمع بوارق سیوف... میچکید (کاشانی، ۱۳۴۸، ص 192) || ق 8. حناجر را نیام از حناجر شیران کارزار، و آخر الامر سپاه ترکان ظفر یافتند (حسینی قزوینی، ۱۳۸۳، ص 215) || حناجر مولع حناجر و قراب شمشیرها رقاب ابطال (هروی، ۱۹۴۳، م ۵۰۸) || به اسنه حناجر اوعیه حناجر و مناخر میبیرد (استرآبادی، ۱۹۲۸، ص 250). نیز ← ص 467، ص 405، ص 298 || حناجر اجال بر حناجر آمال او نهند (آملی، ۱۳۷۷، ج ۱: 296) || ق ۱۲. حناجر بر حناجر بهادران کاری آمد (موسوی اصفهانی، ۱۳۶۳، ص ۲۸۶) || ق ۱۳. اکمام حناجر از دم حناجر رنگین گردید (هدایت، ۱۳۳۹، ص 27)

– **خاک‌توده / xâktude**

خاک توده غدار دنيا: در اين خاک توده غدار اطول اعمار يافته گير (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۳۵). نیز ← خاک توده: ص ۶۸.

ق ۶. گرد اين خاک توده غدار (سنایی غزنوی، ۱۳۴۱، ص ۱۹۷).

– **خدشات / xadašât** جمع خدشه؛ خراشیدگیها: چهره مورد آمال به خدشات احوال أحداث مغیر (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۳۲).

ق ۷. رخسار آمال را بعد از خدشات یأس و نومیدی آب با روی کار آمده (جوینی، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۴۷) || ق ۱۳. اخبار آحاد هم در اسناد آنها سخن بی پایان است و هم دلالت آنها محلّ خدشات (تنکابنی، ۱۳۸۳، ص ۷۴).

– **خناجر / xanâjer** جمع خنجر؛ خنجرها: ← خناجر.

– **خنادق / xanâdeq** جمع خندق؛ خندقها: به خنادق آن به جای آب خون در بستند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۰۲). ق ۷. اسباب استظهار به معاقل وثیق و خنادق عمیق به احکام رسانید (جرفادقانی، ۱۳۴۵، ص ۳۱۳) || ق ۸. اسباب استظهار به معاقل وثیق و خنادق عمیق به احکام رسانید (همدانی، ۱۳۳۸، ص ۱۲۶) || ق ۱۳. در کنار این خنادق به سوی شهر دیواری به ارتفاع ذراعی برکشیدند (لسان الملک سپهر، ۱۳۷۷، ج ۳، ص ۱۳۳۵) || ق ۱۴. (نسیم شمال (رشتی)، ۱۳۶۴، ج ۱: ۲).

– **دردخنده / dardxande** خنده ای که مقرون به درد باشد: پیوسته پسته وار شوربختی خود را به درد خنده پوشیده میدارم (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۲۵).

۱۳۴۸ ش. با تمسخری آمیخته با غیظ و درد خنده ای که رهگذران پیرامونم شنیدند (شریعتی، ۱۳۸۳، ص ۴۳۸).

– **درست عهدی / dorost'ahdi** درست و صحیح بودن عهد و پیمان: من بنده ... با او طریق درست عهدی سپرده بودم (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۸۳).

ق ۱۳. همین بس است خیال درست عهدی من (فروغی بسطامی، ۱۳۷۶، ص ۲۰۸) || یگانگی و درست عهدی و استقامت در هر امری ندارند (فرخ خان، ۱۳۴۷، ج ۴، ص ۲۹۴).

– **دست پاک / dastpâk** بی بهره، بی نصیب: اگر چه از بوالعجب بازی ایام دست پاک و حقّه تهی مانده ام ... حقّ سعی به نیکی توانم گزارد. (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۲۲).

ق ۵. گیتی اندر دست او وز مال گیتی دست پاک (فرخی سیستانی، ۱۳۴۹، ص ۱۹۴) || ق ۶. نشسته ام ز جهان دست پاک و حقّه تهی (فاریابی، ۱۳۸۰، ص ۲۲۷).

– **دل پردازی / delpardâzi** خالی کردن دل از اندوه؛ درد دل کردن: دم فروخور و لب مگشای، چه، مهربانی نیست که دل پردازی را شاید (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۵). نیز ← ص ۴.

ق ۷. چون دل پردازی بدان نوع بفرمود، گرز از دست بیفکند (تاریخ شاهی قراخانیان، ۲۵۳۵ ش. ش. ص ۲۲۳) || ق ۱۰. مهربان باش وحشی این چه دل پردازی است (وحشی بافقی، ۱۳۴۷، ص ۶).

همراه با همکردهای «فرمودن» و «کردن» نیز در پیکره به کار رفته است.

– **ده رانده / dehrânde** رانده شده از روستا: بسا ده رانده که از این حادثه به اطراف افتادند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۲۱).

ق ۶. (نظامی گنجوی، ۱۳۶۴، ص ۲۶۸) || (نظامی گنجوی، ۱۳۶۶، ص ۵۴۳ و ۶۵۱).

– **ذوابل / zavâbel** جمع ذابل؛ باریک: به استعراض جیوش و عساکر و تثقیف ذوابل ... مشغول بایستی بود (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۸).

ق ۷. اصحاب قابوس ... ذوابل صعاد از مناهل اکباد سیراب میکردند (جرفادقانی، ۱۳۴۵، ص ۲۳۹).

– **روزفروشه / ruzforušode** بدبخت؛ تیره‌روز: فی‌الجمله، آخر روز دست از این روزفروشندگان بازداشتند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۰۵).

ق ۶. ای بیچاره روزفروشه سر بردار که امروز روز آشتی است (میبدی، ۱۳۳۹، ج ۱۰: ۱۶۵). نیز ← ص ۵۹.
– **سردرو / sardero(w)** اندکی از بسیار؛ نمونه: به ولای اینکه در مقدمه شرط رفته است... سردروی از سرگذشتهای خویش بیش نخواهم درود (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۰۹).

ق ۴. ز جویان و از خنجر سردرو (فردوسی، ۱۳۷۰، ج ۲، ص ۵۶) || ق ۵. گهی خشتکار و گهی سردرو (اسدی طوسی، ۱۳۱۷، ص ۳۷۸). نیز ← ص ۲۷۷ || عالی حسامش سردرو (ناصرخسرو، ۱۳۵۳، ج ۱: ۵۴۹).

– **سست‌شلوار / sostšalvâr** مخنث: سهل‌قیاد سست‌شلوار، بوقه، غلام بغدی، که در آن فترت از فتور دیگران، خویشتن را امیر کرده بود برهم نهاد (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۸۵). نیز ← ص ۸۶.

ق ۸. و هو لثیم‌ذاتی، ذمیم‌صفتی، بدکرداری، سست‌شلواری... از مرتبه خری فراز آمده (منشی کرمانی، ۱۳۲۸، ص ۹۸).

– **سیاهکام / siyâhkâm** کسی که نفرین او مؤثر واقع میشود: قلم... سیاهکامی است که آنچه گفت بباشد (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۴).

ق ۷. کنون عیب‌ها... بگویم تا معلوم گردد... سیاهکام (فخر مدّبر، ۱۳۴۶، ص ۱۹۳) || آتش‌دهن و سیاهکام (قمری اصفهانی، ۱۳۶۸، ص ۳۶۹). نیز ← ص ۱۷۸، ص ۲۴۴، ص ۶۵۳. || ق ۹. به‌سان قلم دوزبان و سیاهکام (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۳: ۳۸۳).

– **شرح‌پذیر / šarhpazir** شمه آن بیش از آن است که به طوامیر شرح‌پذیر شود (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۳).
ق ۶. سیاق این سخن شرح‌پذیر است (محمودی بلخی، ۱۳۶۵، ص ۹۹) || ق ۹. چنانچه شرح‌پذیر خواهد گشت (یزدی، ۱۳۸۷، ج ۱: ۲۳۹). نیز ← ج ۱، ص ۲۱۹ و ۹۵۷؛ ج ۲: ۱۰۰۵ و ۱۳۳۳ || زهر فرقت به‌نوعی تأثیر کرد که شرح‌پذیر و قابل‌تحریر نیست (عبدالرزاق سمرقندی، ۱۳۸۳، ج ۲، ق ۱: ۵۲۱). نیز ← ج ۲، ق ۱: ۳۶۸ و ۵۱۲؛ ج ۱، ق ۲: ۵۸۵ و ۱۰۶۶.

– **صراحی / sorârhi**

صراحی‌غرغره در گلو افگندن:

صراحی‌غرغره در گلو افکنده، نوحه کار او میکرد و او قهقهه میپنداشت (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۸).
ق ۷. فراش چمنم، صراحی‌غرغره در گلو انداخته و چنگ و رباب را آواز در بر گرفته (جوینی، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۱۰).
ق ۸. رسیدش چون صراحی جان به غرغره (خواجوی کرمانی، ۱۳۵۰، ص ۱۱۳) || ق ۹. گر چون صراحیم برسد جان به غرغره (خواجوی کرمانی، ۱۳۳۶، ص ۱۱۹) || صراحی‌غرغره در گلو افکنده، نوحه کار او میکرد و او قهقهه میپنداشت. (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۳: ۱۴۴)

– **ضواری / zavârî** جمع ضاریه؛ درندگان: بیخبر از آنکه ضواری انداخته دیگران نخورند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۶۱).
ق ۶. در ولایتی که سباع ضواری باشند (طوسی، ۱۳۸۲، ص ۳۳). نیز ← ص ۹۱ || ق ۷. ایشان... برصفت سگان ضواری بودند (نسوی، ۱۳۴۴، ص ۸) || جمله جوارح وحوش و ضواری سباع در قید اتباع آیند (وراوینی، ۲۵۳۵ ش.ش، ج ۱: ۲۴۵). نیز ← ص ۱۹۳، ص ۴۹۰ || ق ۸. چون اسود ضواری و ذیاب عوادی بر ایشان دویدند (استرآبادی، ۱۹۲۸ م، ص ۴۶۷). نیز ← ص ۱۹۳ || ق ۹. سباع ضواری را از لحوم وحشیان براری جشنها آماده کردند (شامی، ۱۳۶۳، ص ۲۹۴) || سباع ضواری را از لحوم وحشیان براری جشنها آماده ساخت (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۳: ۳).

۵۲۹) || ق ۱۴. بسيارى از سباع ضواري و جانوران جنگل... در حرزهاي حصين... تربيت ميگردند (اعتمادالسلطنة، ۱۳۴۷، ج ۱: ۱۳۵).

– عاريتخانه / âriyatxâne’ دنيا: عنقاى روح از غين اين عاريتخانه به قاف عقبى ميرود (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۱۲۲).

ق ۸. عنقاى روح از عاريتخانه تن به قاف عقبى رفت (حسينى يزدي، ۱۳۸۸، ص ۳۶).

– عططه / at’ate’ شور و غوغا و سروصدايى كه هنگام جنگ شنيده ميشود: دروقت عططه كفاح و حمحمه جياذ... قلقل جام مى ... گزيده (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۴۰).

ق ۸. نه قعقه سلامى و عططه كنامى به گوش دور و نزديك... رسيد (كاشانى، ۱۳۴۸، ص ۲۳۴) || ق ۹. از ... عططه كفاح و قعقه سلاح ولوله در گروه ... افتاد (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۲: ۷۳۹).

– علاله / olâle باقى هرچيز؛ چيزى اندك: از راحت خواب و قرار به علاله‌اى قانع گشته (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۲۱).
ق ۶. اين عجاله ماحضر و علاله مختصر فرستاده شد (بغدادى، ۱۳۱۵، ص ۲۹۶) || ق ۷. جلال الدين و لشكر او... در بيابانها علاله‌اى... نمييافتند (نسوى، ۱۳۴۴، ص ۱۲۶) || ق ۱۲. سه مريبط فيل با اجلال زرتار ... علاله اصطناعات ساخت (استرآبادى، ۱۳۴۱، ص ۴۸۴).

– غلت / qollat تشنگى و سوزش حاصل از آن:

غلت ضمير / مشبعى كه غلت ضمير بنشانند، استماع نكرده (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۱۱).

به صورت «غلت خاطر»: ق ۷. (ملطيوى، ۱۳۸۳، ص ۲۲۲).

– قصه / qesse

قصه غصه آميز / قصه غصه آميز كه مينويسى (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۵).

ق 6. چون اين قصه غصه آميز استماع افتاده بود (بغدادى، ۱۳۱۵، ص ۲۰۵).

– كفاح / kefâh جنگ و قتال: دروقت عططه كفاح و حمحمه جياذ... چش چش قليه و فشش شلواربند گزيده (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۴۰).

ق ۷. تمامت ايشان به ترتيب سلاح و آلت كفاح از سيوف و رماح مشغول شدند (جوينى، ۱۳۷۸، ج ۲: ۵۵).
ج ۲: ۱۷۱. || اصرار بر مقاتله و كفاح كسى كند كه روى صلح و صلاح نبيند (نسوى، ۱۳۴۴، ص ۲۶۵).
ص ۱۳۱. || خير نبيند شخص مرگ كه ... در كفاح كفىء و هم آورد خود نيك محكم و پايدار (جرفادقانى، ۱۳۴۵، ص ۴۹۳).

– كاغيدن / kâqidan بانگ كردن؛ قارقار كردن: غراب البينى است كه وقت مهاجرت كاغد (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۳).

ق 5. (مسعود سعد سلمان: دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۱۲: ۱۸۰۵۲).

همراه با همكرد «كردن» و به صورت «كاغ كاغ» و «كاغ» نيز در پيكره به كار رفته است.

– گوش آگنده / guš’âgande ناشنوا؛ كسى كه نصيحت نميپذيرد: به گوش آن گوش آگندگان فرومى خوانم كه بيدار باشيد (نسوى، ۱۳۴۳، ص ۳۹).

با املاى «گوش آگنده» و به صورتهائى «بناگوش آگنده»، «آگنده گوش» / «آگنده گوش» نيز در پيكره به كار رفته است.

– **لب‌تالِب / labtâlab** لب‌الْب؛ سراسر: با دلی سرتاسر امید و زبانی لب‌تالِب نوید، روی سوی آذربیحان... نهادم (نسوی ۱۳۴۳، ص ۷۴).

ق ۶. هم غلافند ارچه لب‌تالِب زبان چون خنجرند (بیلقانی، ۱۳۵۸، ص ۷۲) || ق ۷. لب‌تالِب جهان بطلب تا کدام جان/ خاییده‌دل نگشت به دندان روزگار (اصفهانی، ۱۳۴۸، ص ۴۲۵). نیز ← ص ۵۰۷، ۷۹۷.

– **مارسیرت / mârsirat** آن مورحرسان مارسیرت حَبّات حیات آثار قوم، بهر راه، تا به مجرّه میجستند (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۴۱).

ق ۶. فرعونیان مصر زمان مارسیرتند (نظامی گنجوی، ۱۳۸۰، ص ۲۱۸) || این خیره‌کشی‌ست مارسیرت (خاقانی، ۱۳۶۸، ص ۳۴۶) || ق ۸. این مارسیرتان به ره آیند وقت مرگ (طغرای مستوفی فریومدی، ۱۳۴۴، ص ۴۱۹) || ق ۱۳. از سنگرها و ماریچها سربازان مارسیرت به حرکت درآمدند (هدایت، ۱۳۴۰، ج ۱: ۲۳۷).

– **متقاضی / mote(a)qâzi**

متقاضی اجل / مرگ فرارسنده؛ اجل معلق: متقاضی اجل در شتاب و عجل (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۶).

ق 6. متقاضی اجل دور از سعادت بدین خانه آید؟ (بغدادی، ۱۳۱۵، ص 308) || ق 7. اشتیاق او به مقام قدس متقاضی اجل شد (فرانداالسلوک، ۱۳۶۸، ص 39) || ق 7. متقاضی اجل گریبان امل او بگرفت (رواینی، ۱۳۵۳، ش.ش، ج ۱: 93) || ق 8. متقاضی اجل، دامن از برادرش طغرل بگرفت (حسینی یزدی، ۱۳۸۸، ص 104). نیز ← ص ۱۰۹. || متقاضی اجل گریبان عمرش گرفت (کریم آفسرای، ۱۹۴۳، ص 144). نیز ← ص 150. || ق 9. متقاضی اجل حلقه دعوت بر در سراجۀ او زد (میرخواند(خداوندشاه)، ۱۳۳۹، ج 5: 17). نیز ← ج 2، ص 86 و ص 58؛ ج 1: 776 || او را متقاضی اجل به سر آمد (یزدی، ۱۳۸۷، ج 1: 55). نیز ← ج 1: 397؛ ج 2: 1127. || ودیعت حیات را به متقاضی اجل سپرد (عبدالرزاق سمرقندی، ۱۳۸۳، ج 2، ق 1: ۶۶). نیز ← ج 2، ق 1: 215؛ ج 1، ق 2: 730. || حضرت پادشاه... حیات به متقاضی اجل سپرد (زمچی اسفزاری، ۱۳۳۹، ج 2: 96) || حاجی ودیعت حیات را به متقاضی اجل سپرد (حافظ ابرو، ۱۳۴۹، ج 2: 197) || متقاضی اجل گریبان جانش گرفته بود (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج 3: 229). || ق 10. چون... متقاضی اجل موعود در رسید... در سالی که همین لفظ به حساب جمل از تاریخ آن خبر میدهد به جنّات عدن خرامید (خواندمیر(حسینی)، ۱۳۱۷، ص 396) || متقاضی اجل، قاضی را برآن داشت که از اتراک و تراکمه [ویس و برادران] و اقربای او را... به قلعه درآورد (روملو، ۱۳۸۴، ج ۱: ۱۵۷) || ق 11. مقارن آن حال محمد مقیم را متقاضی اجل در رسیده (معصوم بکری، ۱۳۸۲، ص ۱۰۳). نیز ← ص ۳۳، ص 133. || متقاضی اجل گریبان گیر او گشته کشان‌کشان به دار بقا برد (بداؤنی، ۱۳۸۰، ج ۲: ۲۵۸). نیز ← ج 1، ص 322؛ ج ۲: ۱۱۴؛ ج ۳: ۶۸. || در وقتی که متقاضی اجل در رسید علم عزیمت به صوب عالم آخرت برافراخت (مستوفی بافقی، ۱۳۴۰، ج 3، ق 1: 95). نیز ← ج 3، ق 1: 314 و ص 376. || ودیعت حیات را به متقاضی اجل سپرد (وحید قزوینی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۷). نیز ص ۷۱۶. || حیات به متقاضی اجل سپرد (اسکندربیک منشی، ۱۳۷۷، ج ۳: ۱۸۰۴). نیز ← ج ۲: ۸۸۶؛ ج 3: 1698.

– **محنت‌روزی / mehnatruzi** ویژگی کسی که جز رنج و سختی بهره دیگری از زندگی ندارد: به‌نسبت حال من غمکش محنت‌روزی، که در حجر نوائب بر بالیده... بقیت وقایعی که ماند، غظمی ندارد (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۱۰). ق ۱۲. آزار این بخت‌برگشته محنت‌روزی به جائی رسید که... (میرزا محمد کلانتر، ۱۳۶۲، ص ۱۱). نیز ← ص ۲۰ || مغز اندر استخوان داریم و محنت‌روزییم (سیدای نسفی، ۱۹۹۰، ص ۳۶۳).

– **مخارم / maxârem** جمع مخرم؛ شكافهائي كه در كوه وجود دارد: بالاي مخارم شعاب و مضايق عقاب آن پرواز نكند (نسوي، ۱۳۴۳، ص ۶۵).

ق ۷. همه... چون شوارد امثال در مخارم سهول و جبال متفرق شدند (جرفادقاني، ۱۳۴۵، ص ۱۲۹). نيز ← ص ۱۶۵، ۲۷۷، ۲۸۳، ۳۱۳، ۳۲۸، ۳۳۶. || از براي مهر و مفر، مسالك مضيق و مخارم تنگ ساخته (فرائد السلوك، ۱۳۶۸، ص ۱۳۲). نيز ← ص ۲۵۸، ۲۶۸، ۴۸۵. || ق ۸. بقايای اسياف در مخارم شعاب راه خلاص و طريق نجات طلبيدند (همداني، ۱۳۳۸، ص ۶۸). نيز ← ص ۱۱۲، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۸. || رجاله خدم و پيادگان حشم... به قواضب سيوف مخارم انوف و نحور ميشكافتند (استرآبادي، ۱۹۲۸م، ص ۴۶۷). نيز ← ص ۴۰۶. || چون شوارد آمال در مخارم سهول و جبال متفرق شدند (كريم آقسرائي، ۱۹۴۳م، ص ۱۳۱) || ق ۹. تمامت سپاه شيراز چون جراد منتشر به اوديه و جبال و مخارم و تلال گريخت (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۱: ۲۴۷).

مذموم سيرت / mazmumsirt شرح مساوي آن مذموم سيرت به ابرام ميكشيد (نسوي، ۱۳۴۳، ص ۶۲). ق ۶. پسري داشت احمق و جاهل، بي تمميز و غافل، مذموم سيرتي، مجهول صورتي (ظهيري سمرقندي، ۱۳۶۲، ص ۱۱۴) || ق ۷. مردی دید... مذموم سيرت (عوفي، ۱۳۵۲، ج ۱، ق ۳: ۲۴۷) || با زن مكروه صورت مذموم سيرت ناقص عقل... مصاحبت كردن (فرائد السلوك، ۱۳۶۸، ص ۴۵۴) || ق ۸. عامل ايشان سالم بن راشد مذموم سيرت بود (همداني، ۱۳۸۷، ص ۲۹).

– **مرهفات / morhafât** جمع مرهفة؛ شمشيرهائي تيز: مهففات ترك را از مرهفات هند خوشتر نديدي؟! (نسوي، ۱۳۴۳، ص ۱۹).

ق ۷. صحايف اجسام را به اقلام مرهفات حراب نقط و اعجام زدندي (جعفري رگدي، ۱۹۷۵م، ج ۱: ۱۳۹) || مرهفات سيوف را تجريد كرده (اخبار سلاجقه روم، ۱۳۵۰، ص ۱۷۱) || ق ۸. مرهفات حسام را از مشارع اجسام ايشان سيرا ب ساخت (استرآبادي، ۱۹۲۸م، ص ۴۲۰) || از وصال مهففات صليل مرهفات فراموش كردند (كاشاني، ۱۳۴۸، ص ۲۳۱) || ق ۱۲. جمعي را با مرهفات آبدار بوارد ابدان سرد كردند (استرآبادي، ۱۳۴۱، ص ۵۵۱). نيز ← ص ۳۳۹. – **مساورت / mosâverat** جهيدن و حمله كردن به يكدیگر: از مطاولت كه مينمود، به مصاولت بازآمده، و مساورت را بر مصابرت اختيار كرده (نسوي، ۱۳۴۳، ص ۳۷).

ق ۷. مرا از مساورت او در اين مجاورت امني حاصل نيست (ورايني، ۲۵۳۵ ش.ش، ج ۱: ۲۷۶) || ق ۸. مدتي به مجاورت بزم از مساورت رزم استرواح و ابتهاج نمود (استرآبادي، ۱۹۲۸م، ص ۳۹۳). نيز ← ص ۷۶، ۴۲۸، ۵۲۲. || ق ۱۲. در ميدان مساورت مقيد به سيور اسار... شده بودند (استرآبادي، ۱۳۴۱، ص ۳۶۶).

– **مصاع / massâ'** سخت شمشيرزننده؛ دلاور: روباه خداع را به شيران مصاع ... فرمانروايي و كارفرمايي اثبات كرده (نسوي، ۱۳۴۳، ص ۳۷). نيز ← ص ۸۱.

ق ۱۲. تا سه ساعت از جانين آثار ساعت اشاعت، و عراض مصاع و ارضاع وساعت داشت (استرآبادي، ۱۳۴۱، ص ۳۶۳).

– **معالات / mo'âlât**

معالات كردن / در بلندمرتبي با كسي ستيزه كردن: لشكري كه بدان با روزگار معادات و با فلک معالات توان كرد... در جهان آواره گشته (نسوي، ۱۳۴۳، ص ۸۱). بدون همكرد «كردن» نيز در پيكره به كار رفته است.

— مؤاتات / mo'âtât موافقت: به مؤاتات سعادت‌ی که آن روز بود... کارها ... برحسب ارادت تمشیت یافت (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۹). نیز ← ص ۳۸.

ق ۶. آن به مؤاتات اقدار و موافقت روزگار منوط است (ملطیوی، ۱۳۸۳، ص ۲۴۵). نیز ← ص ۲۲۰، ص ۲۸۰، ص ۳۲۲، ص ۴۰۸، ص ۴۲۸، ص ۴۷۷، ص ۵۰۳ || ق ۷. ایشان نیز به معاونت بخت و مؤاتات دولت متمکن شدند (نسوی، ۱۳۴۴، ص ۱۰) || از مؤاتات اقدار اقدار حاصل شد (ملطیوی، ۱۳۵۱، ص ۱۸۵). نیز ← ص ۲۴۱ || ق ۸. به مؤاتات دولت قاهره... مستظهر و مستبشر شوند (همدانی، ۱۳۸۹، ص ۶۲).

— مهفہفات / mohafhafât جمع مَهْفَهْفَه؛ زنان کمرباریک: مهفہفات ترک را از مرهفات هند خوشتر ندیدی؟! (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۱۹).

ق ۸. از وصال مهفہفات صلیل مرهفات فراموش کردند (کاشانی، ۱۳۴۸، ص ۲۳۱) || ق ۱۲. بر قامت موزون مهفہفات نظم جمیل، مهلهلات لطیف پوشاند (استرآبادی، ۱۳۴۱، ص ۷۶).

— ناباخته / nâbâxte شاه ناباخته مات گشته (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۷۴).
ق ۵. ناباخته باید آن که باز با تو (مسعود سعد سلمان، ۱۳۶۴، ج ۲: ۱۰۴۹) || ق ۶. ندب دولت ناباخته برچید بساط (اخسیکتی، ۱۳۳۷، ص ۲۸۶) || مرد ناباخته شود مقهور (نیشابوری/معزی، ۱۳۱۸، ص ۳۰۰) || مانده اندر شش‌در حبس قفس ناباخته (انوری ابیوردی، ۱۳۳۷، ج ۱: ۴۳۰)

— نجعه / noj'e طعمه؛ خوراک: لهنه کلاب، و نُجَعَة ذئاب خواهند شد (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۳۴).
ق ۷. طعمه کلاب و نُجَعَة ذئاب کردند (جرفادقانی، ۱۳۴۵، ص ۲۰۹) || ق ۸. بر صحرای آن مضاف طعمه کلاب و نجعه ذئاب کردند (همدانی، ۱۳۳۸، ص ۹۳) || ق ۱۲. خطبه افتضاض و اقتضاض و نجعه انتهاک و انتهاک گردید (استرآبادی، ۱۳۴۱، ص ۴۷۴).

— نزوان / nazavân برجستن، مانند برجستن نر بر ماده؛ عمل جنسی: چه صلاح توقع توان کرد، از حرام‌زاده‌ای که در نزوان آمهات سیرت تیوس پسندیده باشد؟! (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۶۲).

ق ۹. بزوان: به فتح زاء منقوطه به معنی نزوان است، یعنی برجستن (گیلانی، ۱۳۹۲، ج ۱: ۲۸۶).
— نکبا / nakbâ

نکبای نکبت. باد نامساعد بدبختی: نکبای نکبت حال من پریشانحال به یکبارگی برهم زده (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۲).
نیز ← ص ۹ و ص ۵۴.

ق ۶. جو ضمیرش از نکبای نکبت مظلم شد (ملطیوی، ۱۳۸۳، ص ۴۳۲) || (ظهیری کاتب سمرقندی، ۱۳۴۹، ص ۷۴) || ق ۷. نکبای نکبت او وزیدن گرفت (عوفی، ۱۳۳۵، ج ۱: ۲۰) || باد نکبای نکبت ... خاک امن و فراغت ... ببرد (جوینی، ۱۳۷۸، ج ۳: ۴۲). نیز ← ج ۲: ۷۷ و ج ۲: ۹۵ || شروق نعمت الهی مشاهده می‌کردم و در تضعیف ثوران عواطف نکبای نکبت (جوینی، ۱۳۶۱، ص ۳۰) || ق ۸. نکبای نکبت، خاک مذلت بر سرش بیخته (حسینی یزدی، ۱۳۸۸، ص ۶۹) || نکبای نکبت‌انگیز عشق شاخ صبر و سکون مرا بشکست (نخشی، ۱۳۷۲، ص ۹۳) || نکبای نکبت خاک مترتب بر سر او بیخته بود (استرآبادی، ۱۹۲۸م، ص ۲۷۳) || ق ۹. نکبای نکبت از تارک او برآورده سرش جدا کرد (عبدالرزاق سمرقندی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۶۶). نیز ← ج ۱: ۱۶۴، ج ۱: ۴۸۳ و ۴۸۴ و ۵۸۲؛ ج ۲: ۴۱۴ || ق ۹. گاه هبوب نکبای نکبت در بیرون شد از مضایق احوال (یزدی، ۱۳۸۷، ج ۱: ۲۴۴). نیز ← ج ۱: ۳۱۷ و ۳۵۸ || رایت ... به نکبای نکبت نگونسار کرد (حافظ ابرو، ۱۳۸۰، ج ۳: ۳۷۱) || ق ۱۰. عاقبت مخالفان دولت را از نکبای نکبت گرد ادبار بر چهره اقبال نشست (اسناد و مکاتبات شاه طهماسب صفوی،

۱۳۵۰، ص ۹۰) || از نكبای نكبت گرد خذلان و مذلت بر جبهه دولت ايشان نشسته (روملو، ۱۳۸۴، ج ۲: ۷۲۲).
 نیز ← ج ۲: ۱۲۰۰؛ ج ۳: ۱۵۰۷. || ق ۱۱. سفينة آمال ديگری را نكبای نكبت، در غرقاب بلا می اندازد (سیستانی،
 ۱۳۴۴، ص ۱۴۱) || بعد از مقابله و مقاتله هبوب نكبای نكبت و انكسار خاک ادبار بر فرق آن گروه خذلان پڑوه
 بیخته (وحید قزوینی، ۱۳۸۳، ص ۲۳۴)

– نیم خسته / nimxaste بازی نهمه که قالب نیم خسته از کشتی امل بر لوحی شکسته مانده است (نسوی، ۱۳۴۳،
 ص ۲).

ق ۱۱. تا کی خورم غم دل، با جان نیم خسته (کلیم همدانی (کاشانی)، ۱۳۶۹، ص ۵۳۷).

– هوی انگیز / havâ'angiz آنچه آرزوهای خفته دل را در آدمی بیدار کند؛ عشق انگیز: هوای هوی انگیز، از برای
 خوشی بوستان، غالیه سایی بر دست گیرد (نسوی، ۱۳۴۳، ص ۹۹).
 ق ۶. ای هواهای تو هوی انگیز (سنایی غزنوی، ۱۳۴۱، ص ۱۹۷).
 با املای «هوانگیز» نیز در پیکره به کار رفته است.

۳- واژه ها و ترکیبات منحصربه فرد در نفثة المصذور بر پایه شواهد پیکره

اینانچه نرم کردن (ص ۷۶)، اندرون دار (ص ۳)، انین المهور (ص ۷)، بصریای (ص ۱)، بلاله (ص ۲۱)، به حبل عنكبوت
 بر افلاک رفتن (ص ۱۰۹)، حیض نادیده (ص ۳۸)، خدرنق (ص ۷۴)، خلالات (ص ۶۱)، دارالفسوق (ص ۶۴)، ردکردنی
 (ص ۵۴)، رنه (ص ۲۵)، روزدرگشته (ص ۱۰۳)، زحمت آشیان (ص ۱۰۳)، سپیدگلیم (ص ۹۹)، سرربای (ص ۱)،
 سوء الحظ (ص ۵)، شاهی بنیاد (ص ۷۴)، طاس گردانی (ص ۱۲۲)، فسوس داری (ص ۱۰۵)، به کیل عطار خرمن خاک
 پیمودن (ص ۱۰۹)، لئیم طبیعت (ص ۶۲)، مالخورده (ص ۶۷)، مذری (ص ۹۳)، مرقبه (ص ۳۰)، به مصری برداشتن
 (ص ۳۱)، مکشوفتن (ص ۹۲)، مورحرص (ص ۴۱)، نرم بروت (ص ۸۶)، واهی نهاد (ص ۷۴).

۴- تحلیل یافته ها

بررسی پیکره ای واژه ها، ترکیبات و تعبیرات نفثة المصذور نشان میدهد که این اثر از منظر واژگانی جایگاهی ممتاز
 در تاریخ نثر فارسی دارد. داده های گردآوری شده بیانگر آن است که نسوی از یکسو از سنت واژگانی تاریخ نگاری و
 نثر فنی پیش از خود بهره برده و از سوی دیگر، در به کارگیری و گاه آفرینش شماری از واژه ها و ترکیبات، شیوه ای
 متمایز برگزیده است. از این رو، نفثة المصذور را میتوان اثری مؤثر در انتقال، استمرار و گاه تحول بخشی از میراث
 واژگانی فارسی دانست.

نتایج بررسیها نشان میدهد که واژه ها و ترکیبات این اثر را میتوان از نظر پیشینه و تداوم کاربرد در چند گروه جای
 داد: گروهی از آنها پیش از نسوی سابقه داشته و پس از او نیز در متون فارسی استمرار یافته اند؛ گروهی دیگر در
 متون پیشین دیده میشوند، اما در منابع پسین بررسی شده تداوم نیافته اند؛ شماری نیز تنها در نفثة المصذور یا در
 تعداد اندکی از متون قابل ردیابی هستند. این تنوع، ارزش نفثة المصذور را به عنوان منبعی برای مطالعه تاریخ
 واژه های فارسی دوچندان میکند.

بررسی شواهد پیکره همچنین نشان میدهد که استمرار یک واژه یا ترکیب، همواره به معنای ثبات کامل آن نیست.
 در موارد متعددی، صورت واژه، ساخت ترکیب یا بافت کاربرد آن در گذر زمان دگرگون شده است؛ چنانکه در
 نمونه هایی مانند «احناء ضلوع»، «اعباء محنت» یا «کاغیدن» میتوان گونه های متنوع ساختی و کاربردی را در
 متون بعدی مشاهده کرد. این دگرگونیها بیانگر پویایی نظام واژگانی زبان فارسی و سازگاری آن با نیازهای بیانی
 دوره های مختلف است.

از سوی دیگر، بررسی پیکره نشان داد که برخی واژه‌های عربی رایج در *نقشه‌المصدر* تا چند قرن پس از نسوی در نثر فارسی دوام داشته‌اند و واپسین شواهد آنها در متون متأخر، به‌ویژه در قرن دوازدهم هجری به‌ویژه در آثاری چون *دره نادره* دیده می‌شود. استمرار این دسته از واژه‌ها را میتوان بازتاب تداوم سنت نثر فنی دانست؛ سنتی که تا دوره‌های متأخر نیز نفوذ خود را حفظ کرده است. چنانکه بهار نیز نثر *دره نادره* را «تقلید محض از موارد دشوار و ناهنجار نثر جویینی و وصاف» دانسته است (بهار، ۱۳۷۵، ج ۳: ۳۱۱).

از دیگر یافته‌های این پژوهش، شناسایی مواردی از همسانی لفظی و ساختاری میان *نقشه‌المصدر* و برخی متون دیگر است. برای نمونه، عبارت «صراحی غرغره در گلو افکنده، نوحه کار او میکرد و او قهقهه میپنداشت» با همین صورت و ساختار در *نقشه‌المصدر* (ص ۱۸) و *زبد‌التواریخ* (ج ۳: ۱۴۴) آمده است. همچنین عبارت «اسباب استظهار به معاقل وثیق و خنادق عمیق به احکام رسانید» با همین الفاظ و ساختار در *ترجمه تاریخ یمنی* (ص ۳۱۳) و *فصلی از جامع‌التواریخ، تاریخ سلطان یمن‌الدوله محمود بن سبکتگین و اسلاف و اخلاف او* (ص ۱۲۶) دیده می‌شود. بررسی این نمونه‌ها نشان میدهد که در مواردی، افزون‌بر اشتراک واژه‌ها، ساخت نحوی، بافت معنایی و شیوه بیان نیز تقریباً بدون تغییر منتقل شده است. چنین همسانی‌هایی میتواند نشان‌دهنده بهره‌گیری از منابع مشترک، انتقال مستقیم عبارتها یا تداوم سنتهای نگارشی در متون تاریخ‌نگارانه و منشیانه باشد. این یافته تأیید میکند که در برخی موارد، پیوند میان متون تنها به اشتراک واژه‌ها محدود نیست، بلکه ساختار نحوی و شیوه بیان را نیز در بر می‌گیرد.

براساس شواهد به‌دست‌آمده از این پژوهش، بخش عمده واژه‌ها، ترکیبها و تعبیراتی که در متون پیش از *نقشه‌المصدر* سابقه داشته و در آثار پس از آن نیز تداوم یافته‌اند، در منابع تاریخی و ادبی، به‌ویژه آثار تاریخ‌نگاری، مشاهده می‌شوند. از این‌رو، متون تاریخ عمومی و تاریخهای سلسله‌ای، که به ثبت وقایع و رویدادهای سیاسی و اجتماعی پرداخته‌اند، بیش از دیگر حوزه‌های موضوعی در شکلگیری شبکه بینامتنی لغات و تعبیرات *نقشه‌المصدر* نقش داشته‌اند. این یافته نشان میدهد که انتقال و تداوم بخش قابل توجهی از این واحدهای واژگانی، بیش از آنکه ریشه در سنتهای صرفاً ادبی داشته باشد، در بستر سنت تاریخ‌نگاری فارسی شکل گرفته است.

از مهمترین دستاوردهای این پژوهش، شناسایی شماری از واژه‌ها و ترکیباتی است که در محدوده پیکره بررسی‌شده یا منحصر به *نقشه‌المصدر*ند یا بسامدی بسیار اندک در متون دیگر دارند. هرچند این شواهد به‌تنهایی برای اینکه ابداع این واژه‌ها را به‌طور قطعی به نسوی نسبت دهیم، کافی نیست، اما نشان میدهد که *نقشه‌المصدر* در حفظ، انتقال و گسترش بخشی از ذخیره واژگانی زبان فارسی سهمی چشمگیر داشته است. بدین ترتیب، این اثر علاوه‌بر ارزش تاریخی و ادبی، برای مطالعات فرهنگ‌نگاری تاریخی، واژه‌شناسی، تحول معنایی و بررسی روابط میان متون فارسی در لایه واژگانی نیز منبعی ارزشمند به شمار می‌آید.

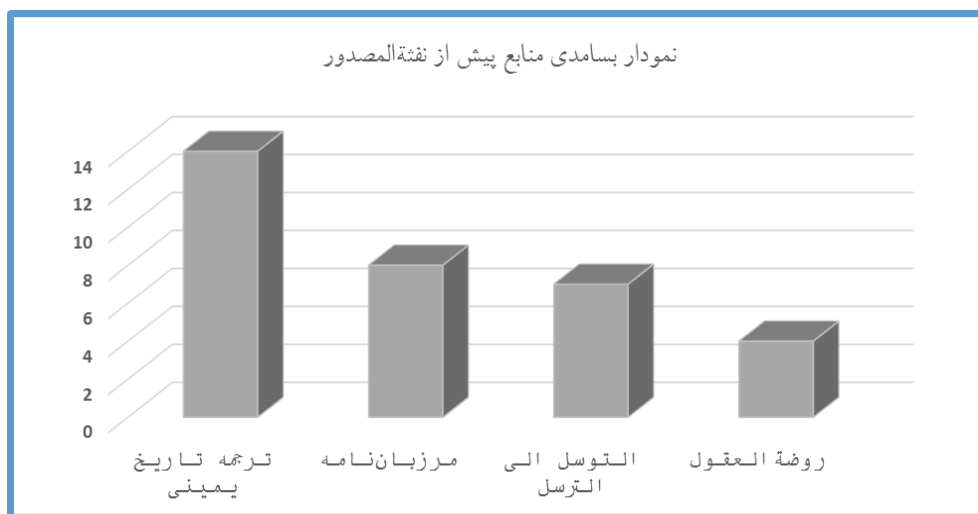
نتیجه‌گیری

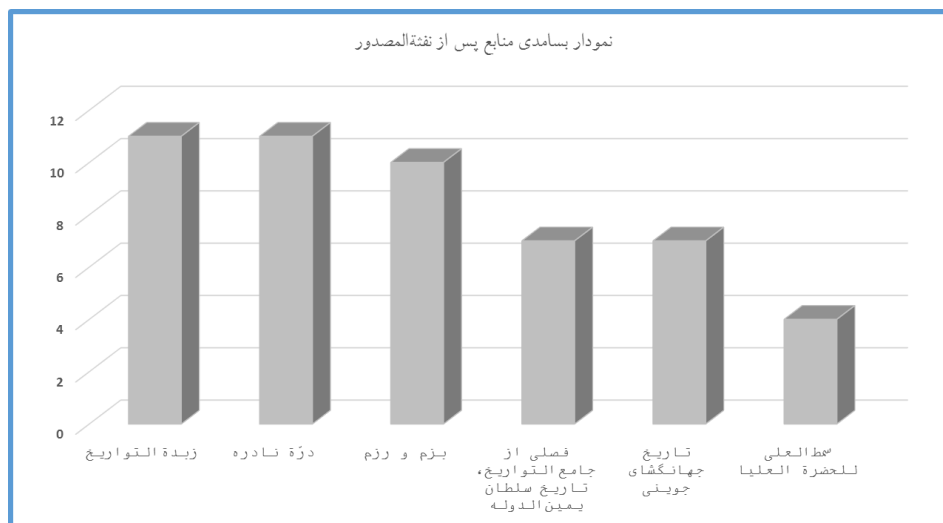
بررسی تطبیقی و تاریخی واژه‌ها، ترکیبات و تعبیرات کم‌بسامد و شاذ در *نقشه‌المصدر* نشان میدهد که این اثر از نظر زبانی و سبکی، جایگاهی مهم در انتقال و تداوم بخشی از ساختهای واژگانی و تعبیرات میان متون متقدم و متأخر دارد. بسیاری از این ساختها و تعبیرهای به‌کاررفته در این متن، پیشتر در آثار تاریخی و ادبی مؤلفانی چون بغدادی، جرفادقانی، ملطیوی و رواینی دیده میشود و بعدها در نوشته‌های حافظ ابرو، جویینی، استرآبادی، همدانی و دیگر نویسندگان تداوم یافته یا با ساختاری مشابه بازتاب یافته است. به عبارت دیگر، از منظر زبان‌شناسی تاریخی، بررسی پیکره متنی و منابع موجود نشان میدهد که برخی از این واژه‌ها و اصطلاحات در متون متأخر تداوم نیافته‌اند

و برخى ديگر در آثار متأخر يا حتى زبان معاصر استمرار يافته‌اند. اين امر جايگاه نفثة المصدور را نه تنها به عنوان اثرى ادبى، بلكه به عنوان منبعى ارزشمند براى مطالعات واژه‌شناسى، تاريخ زبان فارسى و سبك‌شناسى تاريخى آشكار مى‌سازد.

نتايج اين پژوهش همچنين نشان مي‌دهد كه شهاب‌الدين نسوى با تكيه بر مهارت در واژه‌پردازى، تركيب‌سازى و بهره‌گيرى هوشمندانه از منابع تاريخى و ادبى، نثرى متمايز پديد آورده است. تحليل دقيق شواهد زباني نيز بيانگر آن است كه برخلاف ديده‌گاه برخى مصححان پيشين، كه تنها به چند منبع محدود، مانند ترجمه تاريخ يمىنى، سمط‌العلى و تاريخ وصاف اشاره كرده‌اند (يزدگردي، ١٣٤٣، مقدمه نفثة المصدور: ص بيست‌ونه؛ نيز: شميسا، ١٣٧٨: ص ١٤٢)، دامنه منابع تاثيرگذار بر نفثة المصدور گسترده‌تر از آن است كه پيشتر تصور ميشد.

درمجموع، ميتوان گفت پژوهش حاضر با تمرکز بر تحليل واژه‌ها، تركيبات و اصطلاحات خاص و پيگيرى سير تاريخى آنها بر پايه داده‌هاى پيكره‌اى، خلا چشمگيرى را در مطالعات موجود پر كرده و رويكردى نو در بررسى مناسبات بينامتنى در لايه واژگاني و پيوند ميان تاريخ و زبان و ادب فارسى ارائه داده است. در دو نمودار زير، بسامد منابع پيش از نفثة المصدور و متون پس از آن نشان داده شده است. همانگونه كه مشاهده مى‌شود، بيشترين فراوانى شواهد به متون تاريخى اختصاص دارد كه اين امر، جايگاه متون تاريخى در انتقال و تداوم واژگان و تعبيرات نفثة المصدور را بيان مى‌كند.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رساله‌ دوره دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی مصوّب در دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یادگار امام خمینی(ره) شهرری استخراج شده است. سرکار خانم دکتر زهره نورایی‌نیا راهنمایی رساله را بر عهده داشته و نویسنده مسئول بوده‌اند. سرکار خانم دکتر مریم یوزباشی، راهنمای دوم رساله و سرکار خانم دکتر خدیجه بهرامی رهنما مشاور رساله و دانشجو زهرا اکبریور بقایی، در مقام پژوهشگران این مقاله، در گردآوری و تنظیم پژوهش حاضر نقش داشته‌اند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر چهار پژوهشگر است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند مراتب سپاس و قدردانی خویش را از گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یادگار امام خمینی(ره) شهرری و نیز سردبیر و مسئولان فرهیخته نشریه سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، به‌ویژه استاد ارجمند، جناب آقای دکتر امید مجد اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیتهای پژوهشی تمامی نویسندگان است و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکرشده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES

- Asef, M ohammad Hashem (Rostam al-Hokama). (1969). Rostam al-Tavarikh. Edited by Mohammad Moshiri. Tehran: Taban.
- Amoli, Shams al-Din Mohammad ibn Mahmoud. (1377 AH). Nafaes al-Fonoon fi Arayes al-Oyoon. Vol. 1. Edited by Mirza Abolhasan Sha'rani. Tehran: Ketabforoushi-ye Eslamiyeh.

- Akhbar-e Salajegeh-ye Rum. (1971). Edited by Mohammad Javad Mashkoor and revised by M. H. Houtsma. Tabriz: Ketabforoushi-ye Tehran.
- Akhsikati, Athir al-Din. (1958). Divan-e Athir al-Din Akhsikati. Edited by Rokn al-Din Homayoun Farrakh. Tehran: Ketabforoushi-ye Roudaki.
- Astarabadi, Aziz ibn Ardashir. (1928). Bazm va Razm. With an introduction and edited by Köprülüzade Mehmet Fuad. Istanbul: Awqaf Press.
- Astarabadi, Mahdi. (1962). Dorreh-ye Nadereh. Edited by Ja'far Shahidi. Tehran: Anjoman-e Asar-e Melli.
- Asadi Tusi, Abunasr Ali ibn Ahmad. (1938). Garshasabnameh. Edited by Habib Yaghmaei. Tehran: Brokhim Bookstore and Printing House.
- Esfarangi, Sayf al-Din. (1978). Divan-e Sayf-e Asfarangi. Edited by Zobeydeh Seddiqi. Multan, Pakistan: Qawmi Saqafati Markaz-e Behbood.
- Eskandar Beg Monshi. (1999). Tarikh-e Alam-Ara-ye Abbasi. Edited by Mohammad Esmaeil Rezvani. Tehran: Donya-ye Ketab.
- Asnad va Mokatebat-e Shah Tahmasb-e Safavi (Majmu'eh-ye Asnad va Mokatebat-e Tarikhi Hamrah ba Yaddashtha-ye Tafsili). (1971). Edited and revised by Abdolhossein Navaei. Tehran: Bonyad-e Farhang-e Iran.
- Esfahani, Abolfazl Kamal al-Din Esmaeil. (1969). Divan-e Khallaq al-Ma'ani Abolfazl Kamal al-Din Esmaeil Esfahani. Edited by Hossein Bahr al-Oloumi. Tehran: Ketabforoushi-ye Dehkhoda.
- Esfahani, Jamal al-Din Mohammad ibn Abd al-Razzaq. (1941). Divan-e Kamel-e Jamal al-Din Esfahani. Edited by Hasan Vahid Dastgerdi. Tehran: Ketabforoushi-ye Ibn Sina.
- Etemad al-Saltaneh, Mohammad Hasan. (1968). Chehel Sal Tarikh-e Iran dar Dowreh-ye Padeshahi-ye Naser al-Din Shah, al-Ma'aser va al-Asar. Vol. 1. Edited by Iraj Afshar. 2nd ed. Tehran: Asatir.
- Amiri Yasikand, Vahid and Sahabi, Hakimeh. (2015). "Barrasi-ye Darun-Mayeh-ha-ye Akhlaqi dar Nafsat al-Masdour-e Zeydari Nasavi". Baharestan-e Sokhan. Vol. 12. Issue 30. pp. 53–76.
- Anvari Abivardi, Ohad al-Din. (1958). Divan-e Anvari. Vol. 1. Edited by Mohammad Taqi Modarres Razavi. Tehran: Bongah-e Tarjomeh va Nashr-e Ketab.
- Anvari, Hasan. (2002). Farhang-e Bozorg-e Sokhan. 1st ed. Tehran: Sokhan.
- Bada'uni, Abd al-Qader. (2001). Montakhab al-Tavarikh. Edited by Molavi Ahmad Ali Saheb. Tehran: Anjoman-e Asar va Mafakher-e Farhangi.
- Baghdadi, Baha al-Din Mohammad ibn Moayyad. (1936). al-Tavassol ila al-Tarassol. Edited by Ahmad Bahmanyar. Tehran: Sherkat-e Sahami-ye Chap.
- Bahar, Mohammad Taqi (Malek al-Sho'ara). (1996). Sabk-shenasi ya Tarikh-e Tatavvor-e Nasr-e Farsi. 8th ed. Tehran: Amir Kabir.
- Beylaghani, Mojir al-Din. (1979). Divan-e Mojir al-Din Beylaghani. Edited by Mohammad Abadi. Tabriz: Mo'asseseh-ye Tarikh va Farhang-e Iran.
- Tarikh-e Shahi-ye Qarakhataian. (1976). Edited by Mohammad Ebrahim Bastani Parizi. Tehran: Bonyad-e Farhang-e Iran.

- Tonkaboni, Mohammad ibn Soleyman. (2004). Qesas al-Anbiya. Edited by Mohammad Reza Barzgar Khaleghi and Effat Karbasi. Tehran: Elmi va Farhangi.
- Tanukhi. Abu Ali Hasan ibn Ali ibn Mohammad ibn Abi al-Fahm Davud ibn Ebrahim. (1984). Faraj Ba'd az Shiddat. Vols. 1-2. Edited by Esmaeil Hakemi. 2nd ed. Tehran: Ettela'at.
- Jorfadeghani, Abolsharaf Naseh ibn Sa'd Monshi. (1966). Tarjomeh-ye Tarikh-e Yamini. By Abd al-Jabbar 'Otbi. Edited by Ja'far Sho'ar. Tehran: Bongah-e Tarjomeh va Nashr-e Ketab.
- Ja'fari Raghadi (Ibn Bibi), Hossein ibn Mohammad ibn Ali. (1975). al-Avamer al-'Ala'iyeh fi al-Omur al-'Ala'iyeh. Vol. 1. Edited by Nejati Lugal and Adnan Sadik Erzi. Ankara: Daneshkade- ye Elahiyat- e Ddnezhgah-e Ankara.
- Joveyni, Ala al-Din Ata-Malek ibn Baha al-Din Mohammad. (1999). Tarikh-e Jahangoshay-e Joveyni. Edited by Mohammad ibn Abd al-Wahhab Qazvini. 2nd ed. Tehran: Naghsh-e Qalam\ Donya-ye Ketab.
- Joveyni, Ata-Malek. (1982). Tasliyat al-Ekhvan. Edited by Abbas Mahyar. Tehran: Abad.
- Hafez-e Abru. (1970). Joghrafiya-ye Hafez-e Abru: Qesmat-e Rob'-e Khorasan, Herat. Edited by Mayel Heravi. Tehran: Bonyad-e Farhang-e Iran.
- Hafez-e Abru. (2001). Zobdat al-Tavarikh. Edited by Seyyed Kamal Haj Seyyed Javadi. Tehran: Vezarat-e Farhang va Ershad-e Eslami.
- Hosseini Tabasi, Seyyed Hossein ibn Ruhollah. (2013). Saydiyeh. Edited by Mir Hashem Mohaddes. Tehran: Safir-e Ardehal.
- Hosseini Qazvini, Sharaf al-Din Fazlollah. (2004). al-Mo'jam fi Athar-e Moluk-e Ajam. Edited by Ahmad Fotuhi Nasab. Tehran: Anjoman-e Asar va Mafakher-e Farhangi.
- Hosseini Yazdi, Mohammad ibn Mohammad ibn Mohammad ibn Nezam. (2009). al-'Araze fi al-Hekayat al-Saljuqiyyeh. Edited by Maryam Mirshamsi. Tehran: Bonyad-e Mowqufat-e Dr. Mahmoud Afshar Yazdi.
- Khaqani, Afzal al-Din Badil ibn Ali Najjar. (1989). Divan-e Afzal al-Din Badil ibn Ali Najjar Khaqani Shervani. Edited by Zia al-Din Sajjadi. 3rd ed. Tehran: Sajjad.
- Khajou-ye Kermani, Abol'ata Kamal al-Din Mahmoud ibn Ali ibn Mahmoud. (1971). Gol va Nowruz. Edited by Kamal Ayni. Tehran: Bonyad-e Farhang-e Iran.
- Khajou-ye Kermani, Abolata Kamal al-Din Mahmoud ibn Ali ibn Mahmoud. (1957). Divan-e Ash'ar-e Khajou-ye Kermani. Edited by Ahmad Soheili Khansari. Tehran: Ketabforoushi-ye Mahmoudi va Barani.
- Khandmir (Hosseini), Ghiyas al-Din ibn Homam al-Din. (1938). Dastur al-Vozara. Edited by Sa'id Nafisi. Tehran: Eqbal.
- Dekhoda, Ali Akbar. (1999). Loghatnameh-ye Dekhoda. 2nd ed. Tehran: Mo'asseseh-ye Loghatnameh-ye Dekhoda.
- Rumlu, Hasan Beg. (2005). Ahsan al-Tavarikh. Edited by Abdolhossein Navaei. Tehran: Asatir.

- Zamchi Esfezari, Mo'in al-Din Mohammad. (1960). Rowzat al-Jannat fi Owsaf-e Madineh-ye Herat. Vol. 2. Edited by Seyyed Mohammad Kazem Emam. Tehran: Daneshgah-e Tehran.
- Sanayi Ghaznavi, Abolmajd Majdud ibn Adam. (1962). Divan-e Sanayi Ghaznavi. Edited by Modarres Razavi. Tehran: Ketabkhane-ye Ibn Sina.
- Seyda-ye Nasafi, Mir Abed. (1990). Kolliyat-e Asar-e Seyda-ye Nasafi. Edited by Jabolqa Dad Alishayef. Under the supervision of A'lakhan Afsahzad and Asghar Janfada. Dushanbe: Nashriyat-e Danesh.
- Sistani, Malek Shah Hossein ibn Malek Ghiyas al-Din Mohammad ibn Shah Mahmoud. (1965). Ehya al-Moluk. Edited by Manouchehr Sotoudeh. Tehran: Bongah-e Tarjomeh va Nashr-e Ketab.
- Shami, Nezam al-Din. (1984). Zafarnameh-ye Shami. Edited by Panahi Semnani based on the Fix Tower manuscript. Tehran: Bamdad.
- Shahmoradian, Kamran and Ghanbari Fashi, Sa'id. (2013). Sharh-e Moshkelat-e Balaghi va Arabi-ye Nafsat al-Masdour-e Zeydari va Baznevisi-ye An be Nasr-e Sadeh va Ravan. 3rd ed. Tehran: Oloum-e Ejtema'i.
- Shariati, Ali. (2004). Hobut dar Kavir. 21st ed. Tehran: Chapakhsh in cooperation with Bonyad-e Farhangi-ye Dr. Ali Shariati.
- Shamisa, Sirus. (1999). Sabk-shenasi-ye Nasr. 3rd ed. Tehran: Mitra.
- Shirazi, Shahab al-Din Abdollah ibn Ezz al-Din Fazlollah. (1959). Tarikh-e Vassaf al-Hazreh dar Ahval-e Salatin-e Moghol. Edited by Mohammad Mahdi Esfahani. Tehran: Ibn-e Sina\jafari.
- Safa, Zabiollah. (1976). Tarikh-e Adabiyat dar Iran va dar Ghalamrow-e Zaban-e Farsi (az Avayel-e Qarn-e Haftom ta Payan-e Qarn-e Hashtom-e Hejri). Vol. 2/3. 2nd ed. Tehran: Ferdows.
- Toghra'i Mostowfi Faryumadi, Amir Fakhr al-Din Mahmoud ibn Amir Yamin al-Dowleh. (1965). Divan-e Ash'ar-e Ibn Yamin Faryumadi. Edited by Hossein Ali Bastani Rad. Tehran: Sana'i.
- Tusi, Mohammad ibn Mahmoud Ahmad. (2003). Aja'eb al-Makhluqat va Ghara'eb al-Mowjudat. Edited by Manouchehr Sotoudeh. 2nd ed. Tehran: Elmi va Farhangi.
- Zahiri Samarqandi, Mohammad ibn Ali ibn Mohammad. (1983). Sandbadnameh-ye Mansur. Edited by Ahmad Atash, with an introduction by Mojtaba Minovi. Tehran: Ketab-e Farzan.
- Zahiri Samarqandi, Mohammad ibn Ali ibn Mohammad. (1970). Aghraz al-Siyasah fi A'raz al-Riyasah. Edited by Ja'far Sho'ar. Tehran: Daneshgah-e Tehran.
- Abd al-Razzaq Samarqandi, Kamal al-Din. (2004). Matla'-e Sa'dayn va Majma'-e Bahrayn. Edited by Abdolhossein Navaei. Tehran: Pazhoheshgah-e Oloum-e Ensani va Motale'at-e Farhangi.
- Owfi, Mohammad. (1956). Lobab al-Albab. Tehran: Ketabkhane-ye Ibn-e Sina / Ketabkhane-ye Haj Ali Elmi.

- Owfi, Sadid al-Din Mohammad. (1973). *Javame' al-Hekayat*. Part 3, Vol. 1. Edited by Bano Mosaffa (Karimi). Tehran: Bonyad-e Farhang-e Iran.
- Ghanizadeh, Abolfazl. (2019). "Negahi Mojmal ba Didi Sakhtargarayaneh bar Nafsat al-Masdour-e Zeydari". *Naqd, Tahlil va Zibayi-shenasi-ye Motun*. Vol. 2. Issue 4. pp. 141-154.
- Faryabi, Taher ibn Mohammad Abolfazl Zahir al-Din Faryabi. (2001). *Divan-e Zahir al-Din Faryabi*. Edited by Amirhasan Yazdgerdi. Prepared by Asghar Dadbeh. Tehran: Qatreh.
- Fakhr-e Modabber (Mobarakshah), Mohammad ibn Mansour ibn Sa'id. (1967). *Adab al-Harb va al-Shaja'ah*. Edited by Ahmad Soheili Khansari. Tehran: Eqbal.
- Farahani, Mohammad Sadegh. (2005). *Zendegi va She'r-e Adib al-Mamalek Farahani*. Edited by Seyyed Ali Mousavi Garmaroudi. Tehran: Ghadyani.
- Fara'ed al-Suluk. Attributed to Eshaq ibn Ebrahim ibn Abi al-Rashid ibn Ghanem al-Ta'i al-Sajasi. (1989). Edited by Nourani Vesal and Gholamreza Afrasiabi. Tehran: Pazhang.
- Farrokh Khan. (1968). *Majmu'eh-ye Asnad va Madarek-e Farrokh Khan Amin al-Dowleh*. Vol. 4. Edited by Karim Esfahaniyan. Tehran: Daneshgah-e Tehran.
- Farrokhi Sistani, Abolhasan Ali ibn Jolugh. (1970). *Divan-e Hakim Farrokhi Sistani*. 2nd ed. Tehran: Zovvar.
- Ferdowsi, Abolqasem. (1991). *Shahnameh*. Vol. 2. Edited by Jalal Khaleghi Motlagh. Tehran: Rouzbehani.
- Farhangnameh-ye Qor'ani. (1999). Vol. 3. Supervised by Mohammad Ja'far Yahaghi. 2nd ed. Mashhad: Bonyad-e Pazhouheshhaye Eslami-ye Astan-e Qods-e Razavi.
- Foroughi Bastami. (1997). *Divan-e Foroughi Bastami*. Edited by Hamidreza Gholichkhani. Tehran: Rouzaneh.
- Qorashi Khalkhali, Adham. (1991). *Kadu Matbakh-e Qalandari*. Edited by Ahmad Mojahed. Tehran: Soroush.
- Qalansi Nasafi, Abdollah ibn Mohammad ibn Abi Bakr. (2006). *Ershad dar Ma'refat va Va'z va Akhlaq*. Edited by Aref Noushahi. Tehran: Markaz-e Pazhouheshi-ye Miras-e Maktub.
- Qamari Esfahani, Seraj al-Din. (1989). *Divan-e Qamari Esfahani*. Edited by Yadollah Shokri. Tehran: Mo'in.
- Kashani, Abolqasem Abdollah. (1969). *Tarikh-e Oljeytu*. Edited by Mehmin Hembly. Tehran: Bongah-e Tarjomeh va Nashr-e Ketab.
- Karim Aqsarayi, Mahmoud ibn Mohammad. (1943). *Mosamarat al-Akhbar va Mosayerat al-Akhyar*. Edited by Osman Turan. Ankara, Turkey: Anjomen-e Tarikh-e Tork.
- Kalim Hamedani (Kashani), Abotaleb. (1990). *Divan-e Kalim Hamedani*. Edited by Mohammad Ghahreman. Mashhad: Astan-e Qods-e Razavi.
- Gilani, Mohammad ibn Abdolkhalegh ibn Ma'rouf. (2013). *Farhang-e Kanz al-Loghat (Arabi be Farsi)*. Vol. 1. Edited by Seyyed Reza Alavi. Tehran: Mortazavi.

- Lesan al-Molk Sepehr, Mohammad Taqi Khan. (1999). Naskh al-Tavarikh, Tarikh-e Qajariyeh (az Aghaz ta Payan-e Saltanat-e Fath Ali Shah). Vol. 1. Edited by Jamshid Kianfar. Tehran: Asatir.
- Mahmoudi Balkhi, Abubakr Omar Hamid al-Din. (1986). Maqamat-e Hamidi. Edited by Reza Anzabi Nejad. Tehran: Markaz-e Nashr-e Daneshgahi.
- Mostowfi Bafqi, Mohammad Mofid. (1961). Jame'-e Mofidi. Edited by Iraj Afshar. Tehran: Asadi.
- Masoud Sa'd Salman. (1985). Divan-e Masoud Sa'd. Edited by Mehdi Nourian. Esfahan: Kamal.
- Ma'sum Bakri, Seyyed Mohammad. (2003). Tarikh-e Sind, Ma'rouf be Tarikh-e Ma'sumi. Edited by Omar ibn Mohammad Davud Poteh. Tehran: Asatir.
- Malatyavi, Mohammad ibn Ghazi. (2004). Rowzat al-Oghul, Tahrir-e Digar-e Marzbannameh. Edited by Jalil Nazari. Gachsaran: Daneshgah-e Azad-e Eslami.
- Malatyavi, Mohammad ibn Ghazi. (1972). Barid al-Sa'adah. Edited by Mohammad Shirvani. Tehran: Daneshgah-e Tehran.
- Monshi Kermani, Naser al-Din. (1949). Semt al-Olya le'l-Hazrat al-Olya dar Tarikh-e Qarakhataiyan-e Kerman. Edited by Abbas Eqbal, under the supervision of Mohammad Qazvini. Tehran: Majale-ye Yadgar.
- Mousavi Esfahani (Nami), Mirza Mohammad Sadegh. (1984). Tarikh-e Giti-Gosha dar Tarikh-e Zandiyeh. Edited by Sa'id Nafisi. 2nd ed. Tehran: Eqbal.
- Meybodi, Abolfazl Rashid al-Din. (1961). Kashf al-Asrar va Oddat al-Abrar, Ma'rouf be Tafsir-e Khajeh Abdollah Ansari. Vol. 10. Edited by Ali Asghar Hekmat. Tehran: Daneshgah-e Tehran.
- Mirkhand (Khodavandshah), Mir Mohammad ibn Seyyed Borhan al-Din. (1961). Tarikh-e Rowzat al-Safa. Vol. 5. Tehran: Ketabforoush-ye Khayyam cooperation with Markazi-Pirouz.
- Mirza Mohammad Kalantar. (1984). Rouznameh-ye Mirza Mohammad Kalantar-e Fars. Edited by Abbas Eqbal Ashtiyani. Tehran: Ketabkhane-ye Sana'i / Ketabkhane-ye Tahouri.
- Naser Khosrow. (1974). Divan-e Naser Khosrow. Vol. 1. Edited by Mojtaba Minovi and Mehdi Mohaqeq. Tehran: Daneshgah-e Tehran.
- Nakhshabi, Zia. (1993). Tutinameh. Edited by Fathollah Mojtabaei and Gholam Ali Arya. Tehran: Manouchehri.
- Nasavi (Kharandezi Zeydari), Shahab al-Din Mohammad. (1964). Nafsat al-Masdour. Edited by Amirhasan Yazdgerdi. Tehran: Edareh-ye Koll-e Negaresh-e Vezarat-e Amouzesheh va Parvaresh.
- Nasim-e Shomal (Rashti), Ashraf al-Din. (1985). Divan-e Kamel-e Nasim-e Shomal. With an introduction by Sa'id Nafisi. Vol. 1. Tehran: Sa'di.
- Nasiri, Parisa and Talebian, Yahya. (2022). "Negahi Enteghadi bar Nafsat al-Masdour az Manzar-e Gofte-man-e Norman Fairclough". Pazhouheshaye Beyn-

- Reshtei-ye Pazhouheshgah-e Oloum-e Ensani va Motale'at-e Farhangi. Vol. 4. Issue 7. pp. 360-386.
- Nezami Ganjavi, Elias ibn Yusuf. (1985). Leyli va Majnun. Edited by Behrouz Sarvatiyan. Tehran: Tous.
- Nezami Ganjavi, Elias ibn Yusuf. (1987). Khosrow va Shirin. Edited by Behrouz Sarvatiyan. Tehran: Tous.
- Nezami Ganjavi, Elias ibn Yusuf. (2001). Divan-e Qasa'ed va Ghazaliyat. Edited by Sa'id Nafisi. 7th ed. Tehran: Foroughi.
- Neyshaburi (Mo'ezzi), Mohammad ibn Abdolmalek. (1939). Divan-e Mo'ezzi. Edited by Abbas Eqbal. Tehran: Ketabforoushi-ye Eslamiyeh.
- Hedayat, Reza Gholi Khan. (1961). Tarikh-e Rowzat al-Safa-ye Naseri. Vol. 9. Tehran: Ketabforoushi-ye Khayyam cooperation with Markazi-Pirouz.
- Hedayat, Reza Gholi Khan. (1962). Tarikh-e Rowzat al-Safa-ye Naseri. Vol. 10. Tehran: Ketabforoushi-ye Khayyam cooperation with Markazi-Pirouz.
- Heravi, Seyf ibn Mohammad ibn Ya'qub. (1943). Tarikhnameh-ye Herat. Edited by Mohammad Zubair al-Seddiqi. Calcutta: Baptist Mission Press.
- Hamedani, Rashid al-Din Fazlollah. (2008). Fasli az Jame' al-Tavarikh, Tarikh-e Esma'iliyan. Edited by Mohammad Roshan. Tehran: Miras-e Maktub.
- Hamedani, Rashid al-Din Fazlollah. (1959). Fasli az Jame' al-Tavarikh, Tarikh-e Soltan Yamin al-Dowleh Mahmoud ibn Sebuktegin va Aslaf va Akhlaf-e Ou. Edited by Mohammad Dabirsiaghi. Tehran: Foroughi.
- Hamedani, Rashid al-Din Fazlollah. (2010). Jame' al-Tavarikh, Tarikh-e Salatin-e Khwarazm. Edited by Mohammad Roshan. Tehran: Miras-e Maktub.
- Vahshi Bafqi, Kamal al-Din. (1968). Divan-e Kamel-e Vahshi Bafqi. Edited by Hossein Nakha'i. 3rd ed. Tehran: Amir Kabir.
- Vahid Qazvini, Mirza Mohammad Taher. (2004). Tarikh-e Jahan-Ara-ye 'Abbasi. Edited by Seyyed Sa'id Mirmohammad Sadegh. Under the supervision of Ehsan Eshraqi. Tehran: Pazhouheshgah-e Oloum-e Ensani va Motale'at-e Farhangi.
- Varavini, Sa'd al-Din. (1976). Marzbannameh. Vol. 1. Edited by Mohammad Roshan. Tehran: Bonyad-e Farhang-e Iran.
- Yazdi, Sharaf al-Din Ali. (2008). Zafarnameh. Edited by Sa'id Mirmohammad Sadegh and Abdolhossein Navaei. Tehran: Ketabkhaneh, Muzeh va Markaz-e Asnad-e Majles-e Shora-ye Eslami.

فهرست منابع فارسی

- آصف، محمد هاشم (رستم‌الحکما). (۱۳۴۸). رستم/تواریخ. به کوشش محمد مشیری. تهران: احتمالاً خود مصحح (تابان).
- آملی، شمس‌الدین محمد بن محمود. (۱۳۷۷ق). نفائس‌الفنون فی عرایس‌العیون. ج ۱. به کوشش میرزا ابوالحسن شعرانی. تهران: کتابفروشی اسلامیة.

اخبار سلاجقه روم. (۱۳۵۰). به كوشش محمدجواد مشكور و تصحيح م. ه. هوتسما. تبريز: كتابفروشي تهران. اخسيكتي، اثيرالدين. (۱۳۳۷). ديوان/اثيرالدين/اخيكتي. به كوشش ركن الدين همايون فرخ. تهران: كتابفروشي رودكي.

استرآبادي، عزيز بن اردشير. (۱۹۲۸م). بزم و رزم. با مقدمه و به كوشش كوپرليزاده محمدفؤاد. استانبول: اوقاف مطبعي.

استرآبادي، مهدي. (۱۳۴۱). درة نادره. به كوشش جعفر شهيدى. تهران: انتشارات انجمن آثار ملي. اسدى طوسى، ابونصر على بن احمد. (۱۳۱۷). گرشاسب نامه. به كوشش حبيب يغمائى. تهران: كتابفروشي و چاپخانه بروخيم.

اسفرنگى، سيفالدين. (۱۳۵۷). ديوان سيف/اسفرنگى. به كوشش زبيده صديقى. مولتان، پاكستان: قومي ثقافتى مركز بهبود.

اسكندريك منشى. (۱۳۷۷). تاريخ عالم آراى عباسى. به كوشش محمداسماعيل رضوانى. تهران: دنياى كتاب. اسناد و مكاتبات شاه طهماسب صفوى (مجموعه اسناد و مكاتبات تاريخى همراه با يادداشتهاى تفصيلي). (۱۳۵۰). به كوشش و تصحيح عبدالحسين نوائى. تهران: بنياد فرهنگ ايران.

اصفهانى، ابوالفضل كمال الدين اسماعيل. (۱۳۴۸). ديوان خلاق المعانى ابوالفضل كمال الدين اسماعيل اصفهانى. به كوشش حسين بحرالعلومى. تهران: كتابفروشي دهخدا.

اصفهانى، جمال الدين محمد بن عبدالرزاق. (۱۳۲۰). ديوان كامل جمال الدين اصفهانى. به كوشش حسن وحيد دستگردي. تهران: كتابفروشي ابن سينا.

اعتمادالسلطنه، محمدحسن. (۱۳۴۷). چهل سال تاريخ ايران در دوره پادشاهى ناصرالدين شاه، المآثر و الآثار. ج ۱. به كوشش ايرج افشار. چاپ دوم. تهران: اساطير.

اميرى ياسى كند، وحيد و صحابى، حكيمه. (۱۳۹۴). بررسى درون مايه هاى اخلاقى در نفثة المصدور زيدرئى نسوى. بهارستان سخن، سال دوازدهم، شماره ۳۰، صص ۵۳-۷۶.

انورى ابيوردى، اوحدالدين. (۱۳۳۷). ديوان/انورى. ج ۱. به كوشش محمدتقى مدرس رضوى. تهران: بنگاه ترجمه و نشر كتاب.

انورى، حسن. (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن. چاپ اول. تهران: سخن.

بداونى، عبدالقادر. (۱۳۸۰). منتخب/تواريخ. به كوشش مولوى احمدعلى صاحب. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگى.

بغدادى، بهاءالدين محمد بن مؤيد. (۱۳۱۵). التوسل الى التوسل. به كوشش احمد بهمنيار. تهران: شركت سهامى چاپ.

بهار، محمدتقى (ملك الشعرا). (۱۳۷۵). سبك شناسى يا تاريخ تطور نثر فارسى. چاپ هشتم. تهران: اميركبير. بيلقانى، مجيرالدين. (۱۳۵۸). ديوان مجيرالدين بيلقانى. به كوشش محمد آبادى. تبريز: مؤسسه تاريخ و فرهنگ ايران.

تاريخ شاهى قراختايان. (۲۵۳۵ش.ش). به كوشش محمدابراهيم باستانى پاريزى. تهران: بنياد فرهنگ ايران. تنكابنى، محمد بن سليمان. (۱۳۸۳). قصص الانبياء. به كوشش محمدرضا برزگر خالقي و عفت كرباسى. تهران: علمى و فرهنگى.

تنوخی، ابوعلی حسن بن علی بن محمد بن ابی الفهم داود بن ابراهیم. (۱۳۶۳). *فرج بعد از شدت*. ج ۱ و ج ۲. به کوشش اسماعیل حاکمی. چاپ دوم. تهران: اطلاعات.

جرفادقانی، ابوالشرف ناصح بن سعد منشی. (۱۳۴۵). *ترجمه تاریخ یمینی*. تألیف عبدالجبار عتبی، به کوشش جعفر شعار. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

جعفری رغدی (ابن‌بی‌بی)، حسین بن محمد بن علی. (۱۹۷۵م). *الاولامر العلائیه فی الامور العلائیه*. ج ۱. به کوشش نجاتی لوغال و عدنان صادق ارزی. آنقره: دانشکده الهیات دانشگاه آنکارا.

جوینی، علاءالدین عطاملک بن بهاءالدین محمد. (۱۳۷۸). *تاریخ جهانگشای جوینی*. به کوشش محمد بن عبدالوهاب قزوینی. چاپ دوم. تهران: نقش قلم/دنیای کتاب.

جوینی، عطاملک. (۱۳۶۱). *تسلیه الاخوان*. به کوشش عباس ماهیار. تهران: آباد.

حافظ ابرو، (۱۳۴۹). *جغرافیای حافظ ابرو، قسمت ربع خراسان، هرات*. به کوشش مایل هروی. تهران: بنیاد فرهنگ ایران.

حافظ ابرو، (۱۳۸۰). *زبدۀ التواریخ*. به کوشش سیدکمال حاج سیدجوادی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

حسینی طبسی، سید حسین بن روح‌الله. (۱۳۹۲). *صدیده*. به کوشش میر هاشم محدث. تهران: سفیر اردهال.

حسینی قزوینی، شرف‌الدین فضل‌الله. (۱۳۸۳). *المعجم فی آثار ملوک العجم*. به کوشش احمد فتوحی‌نسب. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

حسینی یزدی، محمد بن محمد بن محمد بن نظام. (۱۳۸۸). *العراضه فی الحکایه السلجوقیه*. به کوشش مریم میرشمسی، تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی.

خاقانی، افضل‌الدین بدیل بن علی نجار. (۱۳۶۸). *دیوان افضل‌الدین بدیل بن علی نجار خاقانی شروانی*. به کوشش ضیاءالدین سجادی، چاپ سوم. تهران: انتشارات سجاد.

خواجوی کرمانی، ابوالعطا کمال‌الدین محمود بن علی بن محمود. (۱۳۵۰). *گل و نوروز*. به کوشش کمال عینی. تهران: بنیاد فرهنگ ایران.

خواجوی کرمانی، ابوالعطا کمال‌الدین محمود بن علی بن محمود. (۱۳۳۶). *دیوان اشعار خواجوی کرمانی*. به کوشش احمد سهیلی خوانساری. تهران: کتابفروشی محمودی و بارانی.

خواندمیر (حسینی)، غیاث‌الدین بن همادالدین. (۱۳۱۷). *دستور الوزراء*. به کوشش سعید نفیسی. تهران: اقبال.

دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). *لغتنامه دهخدا*. چاپ دوم. تهران: مؤسسه لغتنامه دهخدا.

روملو، حسن بیگ. (۱۳۸۴). *احسن التواریخ*. به کوشش عبدالحسین نوایی. تهران: اساطیر.

زمچی اسفزاری، معین‌الدین محمد. (۱۳۳۹). *روضات الجنات فی اوصاف مدینه هرات*. ج ۲. به کوشش سید محمدکاظم امام. تهران: دانشگاه تهران.

سنایی غزنوی، ابوالمجد محدود بن آدم. (۱۳۴۱). *دیوان سنایی غزنوی*. به کوشش مدرس رضوی. تهران: کتابخانه ابن‌سینا.

سیدای نسفی، میر عابد. (۱۹۹۰م). *کلیات آثار سیدای نسفی*. به کوشش جابلقا داد علیشایف. زیر نظر اعلاخان افصح‌زاد و اصغر جانفدا. دوشنبه: نشریات دانش.

سیستانی، ملک‌شاه حسین بن ملک غیاث‌الدین محمد بن شاه محمود. (۱۳۴۴). *احیاءالملوک*. به کوشش منوچهر ستوده. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

- شامي، نظام الدين. (۱۳۶۳). *ظفرنامه شامي*. به كوشش پناهي سمناني از روي نسخه فليكس تاور. تهران: بامداد.
- شاهمراديان، كامران و قنبري فشي، سعيد. (۱۳۹۲). شرح مشكلات بلاغي و عربي نفثة المصدور زيدري و بازنويسي آن به نشر ساده و روان. چاپ سوم. تهران: علوم اجتماعي.
- شريعتي، علي. (۱۳۸۳). *هبوط در كوير*. چاپ بيست و يكم. تهران: چاپخش با همكاري بنياد فرهنگي دكتور علي شريعتي.
- شميسا، سيروس. (۱۳۷۸). *سبك شناسي نشر*. چاپ سوم. تهران: ميترا.
- شيرازي، شهاب الدين عبدالله بن عزالدين فضل الله. (۱۳۳۸). *تاريخ وصاف الحضرة در احوال سلاطين مغول*. به كوشش محمدمهدي اصفهاني. تهران: ابن سينا/ جعفري.
- صفا، ذبيح الله. (۱۳۵۵ ش.ش). *تاريخ ادبيات در ايران و در قلمرو زبان پارسي (از اوائل قرن هفتم تا پايان قرن هشتم هجري)*. ج ۳/۲، چاپ دوم. تهران: فردوس.
- طغرايي مستوفي فريومدي، امير فخرالدين محمود بن امير يمينا الدولة. (۱۳۴۴). *ديوان اشعار ابن يمينا فريومدي*. به كوشش حسينعلي باستاني راد. تهران: سنابي.
- طوسي، محمد بن محمود احمد. (۱۳۸۲). *عجايب المخلوقات و غرايب الموجودات*. به كوشش منوچهر ستوده. چاپ دوم. تهران: علمي و فرهنگي.
- ظهيري سمرقندي، محمد بن علي بن محمد. (۱۳۶۲). *سندبادنامه منثور*. به كوشش احمد آتش با گفتاري از مجتبي مينو. تهران: كتاب فرزنان.
- ظهيري سمرقندي، محمد بن علي بن محمد. (۱۳۴۹). *اغراض السياسة في اغراض الرياسة*. به كوشش جعفر شعار. تهران: دانشگاه تهران.
- عبدالرزاق سمرقندي، كمال الدين. (۱۳۸۳). *مطلع سعدين و مجمع بحرين*. به كوشش عبدالحسين نوايي. تهران: پژوهشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي.
- عوفي، محمد. (۱۳۳۵). *لباب/اللباب*. تهران: كتابخانه ابن سينا/ كتابخانه حاج علي علمي.
- عوفي، سيدالدين محمد. (۱۳۵۲). *جوامع الحكايات*. قسمت ۳، جزء ۱. به كوشش بانو مصفا (كريمي). تهران: بنياد فرهنگ ايران.
- غني زاده، ابوالفضل. (۱۳۹۸). *نگاهي مجمل با ديدني ساختارگريانه بر نفثة المصدور زيدري*. نقد، تحليل و زيبايي شناسي متون، سال دوم، شماره ۴، صص ۱۴۱-۱۵۴.
- فاريابي، طاهر بن محمد ابوالفضل ظهيرالدين فاريابي. (۱۳۸۰). *ديوان ظهيرالدين فاريابي*. به كوشش دكتور اميرحسن يزددرد. به اهتمام دكتور اصغر دادبه. تهران: نشر قطره.
- فخر مدبر (مبارك شاه)، محمد بن منصور بن سعيد. (۱۳۴۶). *آداب الحرب و الشجاعة*. به كوشش احمد سهيلي خوانساري. تهران: اقبال.
- فراهاني، محمدصادق. (۱۳۸۴). *زندگي و شعر/اديب الممالك فراهاني*. به كوشش سيدعلي موسوي گرمارودي. تهران: قدياني.
- فرائد السلوك. منسوب به اسحاق بن ابراهيم بن ابي الرشيد بن غانم الطائي السجاسي. (۱۳۶۸). به كوشش نوراني وصال و غلامرضا افراسيابي. تهران: پازنگ.

- فرّخ خان. (۱۳۴۷). *مجموعه اسناد و مدارک فرّخ خان امین‌الدوله*. ج ۴. به کوشش کریم اصفهانیان. تهران: دانشگاه تهران.
- فرخی سیستانی، ابوالحسن علی‌بن جولوغ. (۱۳۴۹). *دیوان حکیم فرّخی سیستانی*. چاپ دوم. تهران: انتشارات زوّار.
- فردوسی، ابوالقاسم. (۱۳۷۰). *شاهنامه*. ج ۲. به کوشش جلال خالقی مطلق. تهران: روزبهان.
- فرهنگنامه قرّانی. (۱۳۷۷). ج ۳. به نظارت محمدجعفر یاحقی. چاپ دوم. مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی.
- فروغی بسطامی، (۱۳۷۶). *دیوان فروغی بسطامی*. به کوشش حمیدرضا قلیچخانی. تهران: روزنه.
- قرشی خلخالی، ادهم. (۱۳۷۰). *کدو مطبخ قلندری*. به کوشش احمد مجاهد. تهران: سروش.
- قلانسی نسفی، عبدالله بن محمد بن ابی‌بکر. (۱۳۸۵). *ارشاد در معرفت و وعظ و اخلاق*. به کوشش عارف نوشاهی. تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب.
- قمری اصفهانی، سراج‌الدین. (۱۳۶۸). *دیوان قمری اصفهانی*. به کوشش یدالله شکری. تهران: معین.
- کاشانی، ابوالقاسم عبدالله. (۱۳۴۸). *تاریخ ولجایتو*. به کوشش مهین همبلی. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- کریم آقسرائی، محمود بن محمد. (۱۹۴۳م). *مسامره الاخبار و مسایره الاخبار*. به کوشش عثمان توران. آنقره، ترکیه: انجمن تاریخ ترک.
- کلیم همدانی (کاشانی)، ابوطالب. (۱۳۶۹). *دیوان کلیم همدانی*. به کوشش محمد قهرمان. مشهد: آستان قدس رضوی.
- گیلانی، محمد بن عبدالخالق بن معروف. (۱۳۹۲). *فرهنگ کنز اللغات (عربی به فارسی)*. ج ۱. به کوشش سیدرضا علوی. تهران: مروتی.
- لسان‌الملک سپهر، محمدتقی خان. (۱۳۷۷). *ناسخ التواریخ، تاریخ قاجاریه (از آغاز تا پایان سلطنت فتحعلی شاه)*. ج ۱. به کوشش جمشید کیانفر. تهران: اساطیر.
- محمودی بلخی، ابوبکر عمر حمیدالدین. (۱۳۶۵). *مقامات حمیدی*. به کوشش رضا انزابی‌نژاد. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- مستوفی بافقی، محمدمفید. (۱۳۴۰). *جامع مفیدی*. به کوشش ایرج افشار. تهران: اسدی.
- مسعود سعد سلمان. (۱۳۶۴). *دیوان مسعود سعد*. به کوشش مهدی نوریان. اصفهان: کمال.
- معصوم بکری، سید محمد. (۱۳۸۲). *تاریخ سند معروف به تاریخ معصومی*. به کوشش عمر بن محمد داوود پوته. تهران: اساطیر.
- ملطیوی، محمد بن غازی. (۱۳۸۳). *روضه العقول، تحریر دیگر مرزبان‌نامه*. به کوشش جلیل نظری. گچساران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- ملطیوی، محمد بن غازی. (۱۳۵۱). *برید السعاده*. به کوشش محمد شیروانی. تهران: دانشگاه تهران.
- منشی کرمانی، ناصرالدین. (۱۳۲۸). *سمط‌العلی للحضره العلیا در تاریخ قراختائیان کرمان*. به کوشش عباس اقبال، تحت نظر محمد قزوینی. تهران: مجله یادگار.
- موسوی اصفهانی (نامی)، میرزا محمدصادق. (۱۳۶۳). *تاریخ گیتی‌گشا در تاریخ زندیه*. به کوشش سعید نفیسی. چاپ دوم. تهران: اقبال.

- ميبدي، ابوالفضل رشيدالدين. (۱۳۳۹). *كشف الاسرار و عدة الابرار* معروف به تفسير *خواجه عبدالله انصاري*. ج ۱۰. به كوشش علي اصغر حكمت. تهران: دانشگاه تهران.
- ميرخواند (خداوندشاه)، مير محمد بن سيدبرهان الدين. (۱۳۳۹). *تاريخ روضة الصفا*. ج ۵. تهران: كتابفروشي خيام با همكاري مركزي- پيروز.
- ميرزا محمد كلانتر، (۱۳۶۲). *روزنامه ميرزا محمد كلانتر فارس*. به كوشش عباس اقبال آشتياني. تهران: كتابخانه سنائي / كتابخانه طهوري.
- ناصر خسرو، (۱۳۵۳). *ديوان ناصر خسرو*. ج ۱. به كوشش مجتبي ميني و مهدي محقق. تهران: دانشگاه تهران.
- نخشي، ضياء. (۱۳۷۲). *طوطي نامه*. به كوشش فتح الله مجتبائي و غلامعلي آريا. تهران: منوچهری.
- نسوي (خزندزي زيدري)، شهاب الدين محمد. (۱۳۴۳). *نفثة المصدور*. به كوشش اميرحسن يزدگردی. تهران: اداره كل نگارش وزارت آموزش و پرورش.
- نسيم شمال (رشتي)، اشرف الدين. (۱۳۶۴). *ديوان كامل نسيم شمال*. با مقدمه سعيد نفيسي. ج ۱. تهران: سعدی.
- نصيري، پريسا و طالبيان، يحيي. (۱۴۰۱). *نگاهي انتقادي بر نفثة المصدور از منظر گفتمان نورمن فركلاف*. پژوهشهاي بين رشته اي پژوهشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي، سال چهارم، شماره ۷، صص ۳۶۰-۳۸۶.
- نظامي گنجوي، الياس بن يوسف. (۱۳۶۴). *ليلي و مجنون*. به كوشش بهروز ثروتيان. تهران: توس.
- نظامي گنجوي، الياس بن يوسف. (۱۳۶۶). *خسرو و شيرين*. به كوشش بهروز ثروتيان. تهران: توس.
- نظامي گنجوي، الياس بن يوسف. (۱۳۸۰). *ديوان قصايد و غزليات*. به كوشش سعيد نفيسي. چاپ هفتم. تهران: فروغی.
- نیشابوری (معزی)، محمد بن عبدالملك. (۱۳۱۸). *ديوان معزی*. به كوشش عباس اقبال. تهران: كتابفروشي اسلاميه.
- هدايت، رضاقلي خان. (۱۳۳۹). *تاريخ روضة الصفاي ناصري*. ج ۹. تهران: كتابفروشي خيام با همكاري مركزي- پيروز.
- هدايت، رضاقلي خان. (۱۳۴۰). *تاريخ روضة الصفاي ناصري*. ج ۱۰. تهران: كتابفروشي خيام با همكاري مركزي- پيروز.
- هروی، سيف بن محمد بن يعقوب. (۱۹۴۳م). *تاريخ نامه هرات*. به كوشش محمدزبير الصديقي. كلكته: مطبع بپتست مشن.
- همداني، رشيدالدين فضل الله. (۱۳۸۷). *فصلی از جامع التواريخ، تاريخ اسماعيليان*. به كوشش محمد روشن. تهران: ميراث مكتوب.
- همداني، رشيدالدين فضل الله. (۱۳۳۸). *فصلی از جامع التواريخ، تاريخ سلطان يمين الدوله محمود بن سبكتگين و سلاف و اخلاف او*. به كوشش محمد دبیرسياقي. تهران: فروغی.
- همداني، رشيدالدين فضل الله. (۱۳۸۹). *جامع التواريخ، تاريخ سلاطين خوارزم*. به كوشش محمد روشن. تهران: ميراث مكتوب.
- وحشی بافقی، كمال الدين. (۱۳۴۷). *ديوان كامل وحشی بافقی*. به كوشش حسين نخعی. چاپ سوم. تهران: اميركبير.
- وحيد قزويني، ميرزا محمدطاهر. (۱۳۸۳). *تاريخ جهان آراي عباسي*. به كوشش سيد سعيد ميرمحمدصادق. زیر نظر احسان اشراقي. تهران: پژوهشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي.

وراوینی، سعدالدین. (۱۳۵۳ ش.ش). *مرزبان‌نامه*. ج ۱. به کوشش محمد روشن. تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
یزدی، شرف‌الدین علی. (۱۳۸۷). *ظفرنامه*. به کوشش سعید میرمحمدصادق و عبدالحسین نوایی. تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

معرفی نویسندگان

زهرا اکبرپور بقایی: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: z.akbarpourbaghaei@iau.ac.ir)

(ORCID: 0009-0000-8183-3554)

زهره نورائی‌نیا: گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: z.noorae@iau.ac.ir : نویسنده مسئول)

(ORCID: 0000-0001-8983-3751)

مریم یوزباشی: گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: Youzbashi.maryam@iau.ac.ir)

(ORCID: 0000-0003-0728-1987)

خدیدجه بهرامی رهنما: گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: Kh.bahramirahnama@iau.ac.ir)

(ORCID: 0000-0003-3960-105x)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited.

Introducing the authors

Zahra Akbarpour Baghaei: PhD student in the Department of Persian Language and Literature, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: z.akbarpourbaghaei@iau.ac.ir)

(ORCID: 0009-0000-8183-3554)

Zohreh Nooraeinia: Department of Persian Language and Literature, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

(Email: z.noorae@iau.ac.ir : Responsible author)

(ORCID: 0000-0001-8983-3751)

Maryam Youzbashi: Department of Persian Language and Literature, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

(Email: Youzbashi.maryam@iau.ac.ir)

(ORCID: 0000-0003-0728-1987)

Khadijeh Bahrami Rahnama: Department of Persian Language and Literature, YI.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: Kh.bahramirahnama@iau.ac.ir)

(ORCID: 0000-0003-3960-105x)